

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2017 - 2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Leona Jírová

PRÁVO NA LIDSKÝ ŽIVOT

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Aleš Zpěvák Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2017 - 2020

BACHELOR THESIS

Leona Jírová

RIGHT TO HUMAN LIFE

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor:
JUDr. Aleš Zpěvák Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 2.2.2020

Leona Jírová

Poděkování

Děkuji JUDr. Alešovi Zpěvákovi za vstřícnost, rady a připomínky, které mi při zpracování bakalářské práce ochotně poskytl.

ABSTRAKT:

Tématem předkládané práce je právo na lidský život. Cílem předkládané práce je analyzovat právní zakotvení práva na život v kontextu české, evropské i mezinárodní právní úpravy s primárním zaměřením na problematické aspekty, k nimž patří interrupce či eutanazie. Dílčím cílem je pak zhodnotit efektivitu právní úpravy v České republice a formulovat relevantní doporučení de lege ferenda pro české právo. Následující text je za účelem naplnění stanovených cílů rozdělen do tří kapitol. První kapitola se zaměřuje na právo na život, jeho vymezení, právní zakotvení jak na české, tak na evropské a mezinárodní úrovni a rovněž na relevantní judikaturu a výkladové problémy, které se práva na život týkají. Druhá kapitola je věnována interrupcím, opět je o nich pojednáno nejprve teoreticky, jsou představeny různé pohledy a postoje stejně jako právní úprava a následně jsou opět zmíněny i praktické příklady ze soudní praxe. Třetí kapitola je zaměřena na otázku eutanazie, kterou nejprve vymezuje, představuje pohled v českém právu, ale i některé zahraniční přístupy a opět jsou zařazeny příklady z praxe.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Eutanazie, interrupce, lidská práva, právo na život.

ABSTRACT:

The topic of this thesis is the right to human life. The aim of this research is to analyze the legal anchoring of the right to life in the context of Czech, European and international legislation with a primary focus on problematic aspects such as abortion or euthanasia. A partial goal is to evaluate the effectiveness of the legislation in the Czech Republic and formulate relevant recommendations *de lege ferenda* for Czech law. The following text is divided into three chapters in order to fulfill the set objectives. The first chapter focuses on the right to life, its definition, legal anchoring both at the Czech and European and international levels, as well as the relevant case law and interpretation issues related to the right to life. The second chapter is devoted to abortions, they are discussed in theory first, different views and attitudes are presented as well as legislation and then practical examples from judicial practice are mentioned again. The third chapter focuses on the issue of euthanasia, which first defines, presents a view in Czech law, but also some foreign approaches and again include examples from practice.

KEY WORDS:

Abortion, euthanasia, human rights, right to life.

OBSAH

ABSTRAKT:.....	3
KLÍČOVÁ SLOVA:.....	5
ABSTRACT:.....	6
KEY WORDS:	6
ÚVOD.....	7
1 PRÁVO NA ŽIVOT.....	9
1.1 VÝVOJ PRÁVA NA ŽIVOT A JEHO PODSTATA	9
1.2 PRÁVO NA ŽIVOT V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH	12
1.3 PRÁVO NA ŽIVOT V EVROPSKÉM PRÁVU	17
1.4 PRÁVO NA ŽIVOT V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU.....	19
1.5 MEZE A LIMITY PRÁVA NA ŽIVOT	22
2 INTERRUPTCE V KONTEXTU PRÁVA NA ŽIVOT	26
2.1 OBECNĚ O INTERRUPTCI V ČESKÉM PRÁVU.....	26
2.2 ARGUMENTACE „PRO CHOICE“ A „PRO LIFE“.....	28
2.3 JUDIKATURA VZTAHUJÍCÍ SE K INTERRUPTCÍM V KONTEXTU PRÁVA NA ŽIVOT	31
3 EUTANAZIE V KONTEXTU PRÁVA NA ŽIVOT.....	37
3.1 OBECNĚ O EUTANAZII V ČESKÉM PRÁVU.....	37
3.2 ARGUMENTY PRO A PROTI EUTANAZII.....	40
3.3 JUDIKATURA VZTAHUJÍCÍ SE K EUTANAZII	41
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
MONOGRAFIE	48
ČLÁNKY	50
INTERNETOVÉ ZDROJE	50

ÚVOD

Tématem předkládané práce je právo na lidský život. Jedná se o právo, které je považováno za vůbec to nejzákladnější lidské právo, od kterého se pak odvíjí možnost mít a uplatňovat další lidská práva a svobody. Mnozí lidé zejména v západních zemích právo na lidský život vnímají ve své podstatě jako samozřejmost. S tím se pak pojí i skutečnost, že se leckdy hovoří o celé řadě jiných lidských, popř. občanských práv, nicméně právu na život jako základnímu lidskému právu je věnována jen omezená pozornost. Přitom je však i z judikatury evropského soudu pro lidská práva, popř. soudního dvora EU zřejmé, že právo na lidský život není vždy a všude garantováno zcela shodným způsobem a existuje řada problematických aspektů, které se s ním pojí. Za velmi problematické otázky, které se týkají práva člověka na život lze označit zejména interrupce a eutanazii. O těchto dvou otázkách se vedou nejrůznější polemiky.

Náhled a postoj stejně jako jejich právní zakotvení je různé jak mezi jednotlivými státy a kulturami, ale neshodnou se na nich ani jednotliví lidé, a to ani z řad odborníků věnující se otázce lidských práv, tak ani právní laikové, kteří formulují svůj názor na základě svých osobních postojů a přesvědčení. Pokud se týká interrupcí, najdou se lidé, kteří jsou přesvědčeni, že žena (matka) má právo se rozhodnout, zda chce mít dítě, popř. zda chce mít dítě a má právo proto rozhodnout i o tom, zda bude její těhotenství ukončeno, čímž dochází k usmrcení plodu v jejím těle. Druhý pohled na věc je však takový, že již plod, který se nachází v matčině těle je živým člověkem a interrupcí dochází k ukončení jeho života, je mu odepřeno právo na život, které mu někteří již v raném stadiu těhotenství matky přiznávají. Pro tuto kategorii lidí je pak interrupce nepřipustná, popř. takový krok odsuzují.

Podobná je pak situace rovněž v případě eutanazie. Vedou se spory a diskuse o to, zda má člověk právo rozhodnout o tom, že již dále nechce žít a jeho život má být prostřednictvím aktivní či pasivní eutanazie ukončen. Velké neshody se vedou především ve vztahu k aktivní eutanazii, kdy je potřeba aktivního jednání jiné osoby (například lékaře či jiného zdravotníka, popř. třeba příbuzného nemocného jedince) za účelem toho, aby došlo k jeho úmrtí. V kontextu práva na život se vedou neshody jednak o tom, zda by měla být aktivní eutanazie zcela povolena, být privilegovanou skutkovou podstatnou ve

vztahu k trestnému činu vraždy anebo, zda by měla být (tak jak je tomu aktuálně v českém právu) kvalifikována jako vražda. V různých státech se lze setkat s různými přístupy. Stejně tak i různí lidé (jak odborníci, tak i právní laici) zastávají různé pohledy na věc. Realita je však taková, že vedle právní kvalifikace se vede diskuse i o tom, zda má člověk, o jehož právu na život se dnes již obvykle vůbec nepochybuje, naopak otázka, zda má člověk právo se svobodně rozhodnout o tom, že svého práva na život již nebude využívat, tedy rozhodnout o tom, že si přeje zemřít, je předmětem mnoha polemik. Opět se lze setkat s názory, že každý má právo žít, ale stejně tak má právo rozhodnout se, že již žít nechce, neboť právo na život je právem, nikoliv povinností člověka. Jiné názory však tvrdí, že právo na život je dáno od boha, není tudíž možné, aby se ho člověk vzdal. Tento pohled však na otázku práva na život nahlíží spíše jako na „povinnost žít.“ V každém případě je zřejmé, že v souvislosti s právem člověka na život se lze setkat s celou řadou nedořešených otázek, na které neexistuje jednoznačný pohled. Tyto otázky přitom mohou mít v konkrétních případech zásadní dopady do praxe (např. pro ženu, která nemá možnost podstoupit interrupce může být tento fakt zcela zásadní z hlediska jejího dalšího osobního i profesního či rodinného života). A právě z uvedených důvodů je možné téma považovat za po odborné stránce velmi zajímavé.

Cílem předkládané práce je analyzovat právní zakotvení práva na život v kontextu české, evropské i mezinárodní právní úpravy s primárním zaměřením na problematické aspekty, k nimž patří interrupce či eutanazie. Dílčím cílem je pak zhodnotit efektivitu právní úpravy v České republice a formulovat relevantní doporučení de lege ferenda pro české právo. Následující text je za účelem naplnění stanovených cílů rozdělen do tří kapitol. První kapitola se zaměřuje na právo na život, jeho vymezení, právní zakotvení jak na české, tak na evropské a mezinárodní úrovni a rovněž na relevantní judikaturu a výkladové problémy, které se práva na život týkají. Druhá kapitola je věnována interrupcím, opět je o nich pojednáno nejprve teoreticky, jsou představeny různé pohledy a postoje stejně jako právní úprava a následně jsou opět zmíněny i praktické příklady ze soudní praxe. Třetí kapitola je zaměřena na otázku eutanazie, kterou nejprve vymezuje, představuje pohled v českém právu, ale i některé zahraniční přístupy a opět jsou zařazeny příklady z praxe. V každé kapitole jsou obsaženy rovněž vlastní pohledy na problematiku.

1 PRÁVO NA ŽIVOT

První kapitola se věnuje právu na život, které je nejprve představeno v kontextu svého vývoje jako základní lidské právo, dále je pojednáno o mezinárodních dokumentech, ve kterých je právo na život zakotveno, o dokumentech evropského práva, které se vztahují k právu na život a konečně také o české právní úpravě obsažené jak na úrovni ústavněprávní, tak v zákonech. Opomenuta pak není ani problematika mezí limitů práva na život, která je určitým přechodem do otázek, jimiž se zabývají následující kapitoly práce.

1.1 Vývoj práva na život a jeho podstata

Právo na život je možné charakterizovat jako jedno z nejzákladnějších a nejdůležitějších lidských práv. důvodem, proč je toto právo takto vnímáno, je primárně skutečnost, že se jedná o právo, které je jednak zdrojem, ale také počátkem celé řady dalších práv.¹ V některých zdrojích se lze setkat rovněž s tvrzením, že právo na život je „nejvyšším právem.“² Důvodem, proč tomu tak je, může být fakt, že právo na život je právem přirozeného charakteru. To znamená, že právo na život je právem, které vychází již ze samotné lidské přirozenosti. Jinak řečeno, nositelem práva na život je úplně každá lidská bytost, a to již proto, že je člověkem. Nejsou zde stanoveny žádné další požadavky, které by právo na život člověka nějakým způsobem omezovaly. S tím se také pojí fakt, že právo na život má každý člověk nezávisle na tom, zda je to v právním řádu některého státu či v nějaké mezinárodní smlouvě zakotveno či nikoliv. Přirozená práva totiž nevznikají tím, že začala být výslovně zakotvována v mezinárodních úmluvách či v právních předpisech jednotlivých států. Byla zde dávno předtím, byť nebyla výslovně zakotvena. Je pro ně dokonce charakteristické, že se jedná o práva, která nejsou závislá na státu. Náleží totiž všem lidem bez rozdílu a nezávisle na jejich státní příslušnosti. Přirozená práva, k nimž patří i právo na život, jsou totiž vlastní každému člověku již od narození. Důvodem, proč jsou mnoha státy upravována v jejich národních právních řádech, popř. proč jsou

¹ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-084-0, s. 70.

² KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 352.

zakotvována v mnohých mezinárodních úmluvách, je zejména skutečnost, že státy tímto způsobem navenek deklarují že se hlásí k ochraně lidských práv. tím se ve své podstatě snaží deklarovat, že patří mezi demokratické právní státy, že mají úctu k lidským právům apod. Význam tohoto počínu je však z pohledu přirozenoprávní teorie skutečně pouze deklaratorní, tím, že je právo na život zakotveno v právním dokumentu není v žádném případě zakládáno (konstituováno). Určitý význam však zakotvení práva na život v mezinárodní úmluvě, popř. v právním řádu jednotlivých států i tak má. Vedle toho, že státy tak činí svůj závazek tato práva chránit jednoznačným a veřejně známým, je důležité zmínit i skutečnost, že právní zakotvení dává určité záruky a garance, že tato práva budou skutečně dodržována. Prostřednictvím zakotvení na úrovni práva jednotlivých států jsou pak určeny jednak meze, ale také rozsah základních lidských práv. i z tohoto hlediska pak právní zakotvení jednotlivých základních lidských práv zcela jistě určitý význam má.³

V kontextu práva na život je nutné odlišovat pozitivní a negativní status. Pozitivní status je založen na předpokladu, že stát vyvíjí určitou aktivitu směřující k tomu, aby právo člověka na život bylo ochráněno. Stát by tedy měl lidský život určitým způsobem aktivně chránit. To je obvykle realizováno jedna prostřednictvím právních předpisů, které upravují otázky lidského života a jeho ochrany (jednak trestněprávních předpisů, jednak předpisů v oblasti zdravotního práva dalších), ale také třeba prostřednictvím nejrůznějších bezpečnostních složek, k nimž patří třeba integrovaný záchranný sbor, jehož činnost stát zabezpečuje jednak po stránce legálního zakotvení, ale také organizačně, technicky i finančně. Stejně tak je ochrana lidského života ze strany státu zajištěna prostřednictvím efektivního vymáhání dodržování zákonných pravidel ochraňujících lidský život (např. za pomoci soudního systému, který postihuje pachatele trestných činů proti životu). Opomenout však nelze ani negativní status. Ten je založen na myšlence, že stát nesmí do práva jednotlivce na život žádným způsobem zasahovat (musí se tedy zásahů zdržet). Stát je totiž povinen člověku umožnit nerušený výkon práva na lidský život.⁴

³ ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva: globalizace - bezpečnost*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801038, s. 261.

⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-084-0, s. 45 a 46.

V této souvislosti je třeba zmínit skutečnost, že právní zakotvování lidských práv (i těch základních a přirozených) má relativně krátkou historii. Problematika základních lidských práv začala být totiž velmi aktuálním tématem až po skončení 2. světové války. Důvodem byla zejména skutečnost, že 2. světová válka byla ve srovnání se všemi předcházejícími vojenskými konflikty, s nimiž měl svět zkušenost, výrazně ničivější. Přinesla několik milionů mrtvých a významný devastující vliv, který se projevil například v Evropě (i na území České republiky). Po skončení 2. světové války a nastolení určitého mírového uspořádání pak mocnosti usilovaly o to, aby se podobný konflikt do budoucna neopakoval. A právě proto se začaly utvářet jednak mezinárodní organizace zaměřující se na ochranu lidských práv a na ochranu míru, mezi něž patří například Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) anebo Rada Evropy. Na půdě jednotlivých organizací pak začaly vznikat mezinárodní mluvy, v nichž se jednotlivé státy, které se staly jejich signatáři, zavazovaly k tomu, že budou dodržovat lidská práva, která tyto úmluvy zakotvují. Cílem tohoto počínu bylo jednak přimět leckdy znesvářené státy k určité spolupráci mezi sebou, ale také zamezení dalšímu rozsáhlému vojenskému konfliktu s významnými ničivými následky. Dokumentů, které byly v této souvislosti přijaty je celá řada, detailněji o nich bude pojednáno v podkapitole č. 1.2, nicméně za zmínku stojí jednoznačně především Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata již v roce 1948 na půdě OSN a zásadní význam až do dnešní doby má i Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, která byla v roce 1950 přijata v rámci Rady Evropy.⁵ Od té doby prošlo zakotvení základních lidských práv na mezinárodní úrovni významným vývojem, v současné době je možné najít nespočet dokumentů, které se touto problematikou zabývají stejně tak dnes naprostá většina států světa má lidská práva upravená i ve svém ústavním pořádku a detaily jsou pak řešeny prostřednictvím zákonů. Stejně tak se od této doby vyvíjí postoj orgánů jednotlivých zemí, ale i soudů a nadnárodních soudních institucí k výkladu jednotlivých lidských práv, tedy i práva na život.

⁵ GRINC, Jaroslav. *Právo pro politology*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2921-3, s. 108-109.

1.2 Právo na život v mezinárodních dokumentech

Již z krátkého pojednání o historii práva na lidský život je jednoznačně patrné, že právo na lidský život je velmi často upravováno právě v mezinárodních dokumentech, jejichž prostřednictvím je usilováno o ochranu tohoto práva na mezinárodní a nadnárodní úrovni. Dokumentů, které budou v této práci zmíněny, je hned několik. První je Všeobecná deklarace lidských práv, která jak již bylo zmíněno, není právně závazným dokumentem, je však dokumentem, který se stal inspirací pro celou řadu dalších dokumentů upravujících lidská práva na úrovni mezinárodní, ale i na úrovni vnitrostátní. Nicméně samotná deklarace není právně závazným dokumentem, což znamená, že nemá ani sílu mezinárodní smlouvy, tedy nemá ani sílu zákona. Je to politický text, který je vyjádřením určitých politických, mravních a sociálních hodnot a principů spojených s respektováním a ochranou lidské důstojnosti. Mezinárodní komunita považovala za nezbytné společně manifestovat a potvrdit prostřednictvím ní reakci na nesmírně lidské utrpení a hrůzy, které způsobily nacismus, fašismus, 2. světová válka a genocidy, které ji provázely.⁶

Konkrétně právo na život je v tomto dokumentu upraveno v čl. 3, nicméně ve vztahu k právu na život jsou relevantní i další ustanovení dokumentu. Zmíněný článek 3 Všeobecné deklarace stanoví, že „každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“ Nejde jen o osvícený reflex, ale o hlubokou reakci na to, co se dělo v koncentračních táborech. Článek 3 se překrývá s článkem 25 a měl by být vykládán ve spojení s článkem 5, který stanoví, že nikdo nebude podléhat „mučení nebo krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání“ a článku 9, který stanoví, že nikdo nebude předmětem „svévolného zatčení, zadržení nebo vyhnání.“ Při přípravě Deklarace navrhl čínský zástupce ve třetím výboru Valného shromáždění OSN koncepční rámec, v němž by počáteční tři články Deklarace měly vyjadřovat hlavní myšlenky politické filozofie osmnáctého století. o právech: článek 1 vyjadřující myšlenku „bratrství“; článek 2 „rovnosti“ a článek 3 „svobody“. Článek 3 tak stanoví tuto základní zásadu, která je poté definována a vyjasněna v následujících člancích. Tyto vzájemně související články, a zejména článek 3, na nichž jsou koncepčně založeny, se zabývají

⁶ SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014. Expert (Grada). ISBN 9788024752808, s. 177.

otázkou osobní bezpečnosti (na rozdíl od otázek politických a občanských práv, nových mezinárodních práv, jako je občanství a azyl, a hospodářských, kulturních a sociálních práv). o nichž se pojednává v pozdějších částech prohlášení). Prohlášení v člancích 3–11 a 25 jsou založena na přesvědčení, že „zájmy jednotlivce je třeba řadit před zájmy státu a že stát by neměl mít dovoleno zbavit jednotlivce jeho důstojnost a jeho základní práva.“⁷ Nelze však opomenout ani fakt, že čl. 3 Všeobecné deklarace lidských práv upravující právo na život se stal také stěžejním ustanovením, jehož prostřednictvím bylo na světové úrovni usilováno o zrušení trestu smrti. Myšlenka právo na život je však založena i na přesvědčení, že pro využití všech ostatních práv je zásadní: konec konců musíte být naživu, abyste mohli uplatňovat svobodu projevu, oženit se nebo mít státní příslušnost.⁸

Dalším významným dokumentem upravujícím právo na život, je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která byla přijata v rámci Rady Evropy. Ačkoliv je Úmluva dokumentem, který byl přijat na půdě Rady Evropy, mohlo by se tedy jevit vhodnější její zařazení mezi evropské dokumenty, jedná se o mezinárodní úmluvu regionálního významu, což je důvodem, proč je řazena mezi mezinárodní dokumenty. V rámci pojednání o evropské úpravě bude pozornost věnována primárně úpravě na úrovni Evropské unie. Jedná se o první právně závazný katalog lidských práv, ve kterém byl zmíněn termín „právo na život.“ Cílem dokumentu bylo, aby se některá práva a svobody vyhlášené ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN staly pro smluvní státy právně závaznými a dostaly se pod soudní kontrolu. K zajištění dodržování závazků přijatých stranami byl totiž zřízen Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku (ESLP), který může přijímat a zkoumat stížnosti na údajné porušení Evropské úmluvy o lidských právech smluvními státy.⁹

Právo na život je upraveno v čl. 2 Evropské úmluvy o lidských právech, v jehož odstavci č. 1 je stanoveno, že „právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být

⁷ ALFREDSSON, Gudmundur a Asbjørn EIDE. *The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement*. Cambridge MA: Sold and distributed in North, Central, and South America by Kluwer Law International, c1999. ISBN 9789041111685, s. 89.

⁸ 30 Articles on the 30 articles. [online]. Copyright © [cit. 13.12.2019]. Dostupné z: <https://www.standup4humanrights.org/layout/files/30on30/UDHR70-30on30-article3-eng.pdf>

⁹ FOSTER, Steve. *Human rights and civil liberties*. 2nd ed. New York: Pearson/Longman, 2008. ISBN 9781405824729, s. 166.

úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest. ¹⁰

Na čl. 2 odst. 1 je důležité, že soud, který odsoudí osobu na smrt, musí být nezávislý a nestranný. Kromě skutečnosti, že trest smrti musí být stanoven ve vnitrostátním právu dotyčného státu, je třeba uvést, že soud, který odsoudí osobu, musí být v souladu s čl. 6 odst. 1 úmluvy, který stanoví právo na spravedlivý proces. ESLP rovněž uvádí, že v trestním řízení lze dodržovat nejpřísnější normy spravedlnosti. Požadavek, aby byl trest smrti uveden ve vnitrostátním právu dotyčného státu, také znamená, že zákon musí být přístupný a předvídatelný pro veřejnost. Kromě skutečnosti, že právo na život je chráněno Evropskou úmluvou o lidských právech, jak je uvedeno výše, z čl. 15 odst. 2 rovněž vyplývá, že státy se od tohoto práva nemohou odchýlit.¹¹

Ačkoliv Evropská úmluva o lidských právech chrání právo na život velmi široce a intenzivně, v čl. 2 odst. 2 je možné najít několik málo výjimek, kdy zbavení jiné osoby života není v rozporu s čl. 2 Evropské úmluvy o lidských právech. Jedná se o případy, kdy je použita síla, která není více než nezbytná a zároveň dochází buď k obraně (kohokoliv) před nezákonným násilím (do této kategorie patří například nutná obrana či krajní nouze apod.), anebo se jedná o případy, kdy byla síla použita při provádění zatčení či zákonného zabránění útoku v případě osoby, která byla legálně zadržena. Třetím případem, kdy je možné použít sílu a tím i zbavit člověka života bez toho, aby zde nastal konflikt s ustanoveními Úmluvy je situace, kdy je legálně realizována akce, jejímž cílem je potlačení nepokojů anebo vzpoury. V těchto případech zde platí výjimka z práva na život. Podmínkou ovšem je, že jednotlivé formy použití síly, při kterých může dojít ke zbavení lidského života, jsou realizovány v souladu s právem, a tedy v souladu se zákony, jejichž prostřednictvím jsou tyto postupy v jednotlivých signatářských státech Úmluvy upraveny. Obvykle se jedná primárně o případy, kdy je osoba zbavena života zástupci státu, výjimkou jsou případy obrany před nezákonným násilím, kde za určitých podmínek může sílu využít i jedinec, který není zástupcem státu. Vzhledem k tomu, že je však

¹⁰ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 345.

¹¹ FOSTER, Steve. *Human rights and civil liberties*. 2nd ed. New York: Pearson/Longman, 2008. ISBN 9781405824729, s. 166.

úprava primárně cílena především na zástupce státu, je důležité, že státy mají také povinnost zajistit určitou míru bezpečnosti při zákrocích, které legálně provádějí. Podobné operace tak musejí být plánovány a adekvátně řízeny.¹²

Právo na lidský život je upraveno rovněž v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, což je mezinárodní úmluva, která byla přijata na úrovni OSN, a to již v roce 1966, účinnosti pak dokument nabyl v roce 1976. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech je klíčová mezinárodní smlouva o lidských právech, která poskytuje řadu ochrany občanských a politických práv. Tento mezinárodní dokument je společně s Všeobecnou deklarací lidských práv a Mezinárodním paktem o hospodářských sociálních a kulturních právech považován za mezinárodní zákon o lidských právech. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ukládá zemím, které ratifikovaly smlouvu, ochranu a zachování základních lidských práv, jako jsou: právo na život a lidská důstojnost; rovnost před zákonem; svoboda projevu, shromažďování a sdružování; náboženská svoboda a soukromí; svoboda mučení, špatného zacházení a svévolného zadržování; rovnosti žen a mužů; právo na spravedlivý proces; správný rodinný život a rodinná jednota; a menšinová práva. Pakt zavazuje vlády, aby přijaly správní, soudní a legislativní opatření s cílem chránit práva zakotvená ve smlouvě a poskytovat účinný prostředek nápravy. Jedná se o dokument, který disponuje vlastním kontrolním mechanismem, čímž je zajištěna větší míra vymahatelnosti. Tímto kontrolním mechanismem je Výbor pro lidská práva, který je oprávněn přijímat a také posuzovat stížnosti jednotlivců na dodržování jejich lidských práv.¹³

Samotné právo na život je upraveno v čl. 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Tento článek sestává celkem ze šesti odstavců, ve kterých je právo na lidský život adekvátně konkretizováno. Základní formulace jejímž prostřednictvím je zakotveno právo na lidský život, je obsažena v čl. 6 odst. 1 a zní následovně: „*každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně*

¹² KMEC, Jiří a kol. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 351.

¹³ SAUL, Ben. *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, travaux préparatoires 1948-1966*. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 0198758316, s. 278.

*zbaven života.*¹⁴ Za zmínku u tohoto dokumentu stojí fakt, že nepožaduje kategorické zrušení trestu smrti, ale vyžaduje, aby ve státech, kde nedošlo ke zrušení této sankce, byl trest smrti ukládán výlučně za ty nejzávažnější trestné činy, a to v souladu s právní úpravou, která byla platná a účinná v době, kdy došlo ke spáchání takového trestného činu. Uložení trestu smrti přitom nesmí být v rozporu s ustanoveními Paktu. Z dokumentu dále plyne, že trest smrti lze vykonat výlučně na základě konečného rozsudku, který musí být vynesena soudem. Zároveň pak z dokumentu vyplývá, že každý člověk, který byl k trestu smrti odsouzen, je oprávněn podat žádost o milost, popř. o zmírnění uloženého trestu. Spolu s tím je zakotveno rovněž pravidlo, že ve všech případech, kdy byl někdo odsouzen k trestu smrti, je možné udělit amnestii, milost, popř. zmírnit trest, který mu byl uložen. Dále je v dokumentu stanoveno, že trest smrti nesmí být vynesena nad nezletilým a nesmí být vykonán na těhotné ženě. Tím jsou stanovena určitá pravidla pro ukládání trestu smrti. Je však zajímavé, že mnohé mezinárodní úmluvy požadují striktně jeho zrušení, zatímco Mezinárodní pakt o občanských a politických právech trest smrti v některých případech připouští, stanoví však určitá omezující pravidla, která se na něj vztahují. Dokonce přitom výslovně stanoví, že se daného článku nelze dovolávat za účelem zrušení trestu smrti. To je poměrně neobvyklý přístup. Výjimku z práva na lidský život pak Mezinárodní pakt o občanských a politických právech stanoví pro případy genocidia. Za účelem jeho zabránění a také za účelem jeho postihování je možné zbavit jinou osobu života.¹⁵

Vedle výše uvedených tří významných dokumentů lze pak úpravu práva na život najít i v řadě dalších mezinárodních úmluv. Vzhledem k tomu, že jejich výčet a stručná charakteristika by ve finále byla velmi rozsáhlá, není jim dále věnována pozornost.

¹⁴ Vyhláška č. 120/1976 Sb. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 13.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-120>

¹⁵ Vyhláška č. 120/1976 Sb. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 13.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-120>

Mnohé dokumenty jsou také regionálního rázu (např. severoamerické apod.). Pro účely této práce je však důležité pojednat zejména o dokumentech v evropském právu.

1.3 Právo na život v evropském právu

V rámci EU je nejvýznamnějším dokumentem, jehož prostřednictvím jsou upravena základní práva a svobody, tedy i právo na život, Listina základních práv EU (někdy označovaná také jako „Charta základních práv EU“). Jedná se o dokument, který si prošel poměrně dlouhým vývojem. Zároveň je třeba zmínit, že se jedná vůbec o první dokument, jehož prostřednictvím jsou kodifikována základní lidská práva na úrovni EU. Právě z těchto důvodů lze tento dokument považovat za velmi převratný z hlediska zakotvení práva na život (stejně jako dalších lidských práv na úrovni EU). Realita je totiž taková, že Evropská společenství (jako předchůdce EU) ve svých počátcích neusilovala o řešení lidskoprávních otázek. Cílem byla primárně ekonomická spolupráce v Evropě, která měla zároveň podpořit politické vztahy mezi členskými státy (a to i mezi státy, které například v rámci 2. světové války válčily proti sobě). Myšlenka spolupráce tak byla jednou z forem, jak zajistit, aby k podobnému konfliktu již nedošlo.¹⁶ Lidskoprávní otázky tak nebyly cílem, čímž jim ani nebyla věnována pozornost, byť existovaly určité výjimky, které byly řešeny již v zakladatelských smlouvách ES. Jednalo se například o zákaz diskriminace, který byl vztažen k pracovnímu trhu, tedy k ekonomickým otázkám, které souvisely s integrací. Realita však byla taková, že postupem času se rozšiřovaly oblasti, kde docházelo k harmonizaci právní úpravy a politik EU a členských států, čímž nastávaly situace, kdy ačkoliv lidská práva nebyla na úrovni EU regulována, Soudní dvůr EU musel některé lidskoprávní otázky, které souvisely s těmi aspekty, které EU regulovala, reálně řešit. Tím se začala rozvíjet otázka lidských práv na úrovni EU.¹⁷ Tehdy však stále ještě neexistovala žádná úmluva či jiná forma právního předpisu, která by na úrovni EU řešila otázky lidských práv. Postupem času se však ukazovalo, že se jedná o problém, který je potřeba řešit.

¹⁶ SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5045-7, s. 77.

¹⁷ TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 4. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-333-2, s. 81.

V roce 1999 tak započaly přípravy Listiny základních práv a svobod, která byla reálně přijata v roce 2000, nicméně tehdy se jednalo o právně nezávazný dokument, jehož hlavním cílem bylo především sjednotit praxi v oblasti lidských práv v jednotlivých členských státech EU a být určitým inspiračním zdrojem pro členské státy. V následujících letech se pak zvažovalo, že by se Listina stala součástí Ústavy pro Evropu, která byla sice podepsána v roce 2004, nicméně její ratifikace v jednotlivých členských státech byla natolik problematická, že k ní nakonec vůbec nedošlo. V roce 2007 pak byla přijata Lisabonská smlouva, v jejímž důsledku se Listina základních práv EU stala právně závazným dokumentem. I tento dokument se potýkal s určitými obtížemi při ratifikaci, ke které nakonec došlo až na konci roku 2009. Od roku 2009 je tak listina základních práv EU právně závazným dokumentem, který je třeba respektovat. Je přitom třeba zmínit, že Listinu základních práv EU je možné vnímat jako poměrně komplexní katalog základních lidských práv, která jsou již na mezinárodní úrovni upravena prostřednictvím celé řady jiných dokumentů (do této kategorie patří ostatně i právo na život), nicméně vedle toho formuluje Listina celou řadu nových lidských práv, která doposud na mezinárodní úrovni řešena nejsou (do této kategorie patří třeba občanství EU a další práva).¹⁸

Pokud se týká samotného práva na život, je upraveno v čl. 2 Listiny základních práv EU. Pro právo na život je charakteristické, že jeho formulace v dokumentu je pojata velmi stroze a jednoduše. Listina totiž v čl. 2 odst. 1 stanoví, že „každý má právo na život.“¹⁹ Tato formulace je sice velmi obecná, nicméně na druhou stranu se jedná o nezpochybnitelné potvrzení práva na život v rámci Listiny základních práv EU. V čl. 2 odst. 2 je pak dále uvedeno ještě následující: „nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven.“²⁰ To znamená, že Listina základních práv EU zcela jednoznačně patří k těm

¹⁸ ŠLOSARČÍK, Ivo a Zuzana KASÁKOVÁ. *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3567-2, s. 9.

¹⁹ Listina základních práv Evropské unie. EUR-Lex — Access to European Union law — choose your language [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=CS>

²⁰ Listina základních práv Evropské unie. EUR-Lex — Access to European Union law — choose your language [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=CS>

dokumentům, které jednoznačně zapovídají trest smrti. Vedle toho je však zřejmé, že Listina se ve své podstatě vůbec nezabývá žádnými případy prolomení práva na život, které však většina právních řádů členských států připouští (např. již zmiňovaná nutná obrana apod.). To je určitým limitem Listiny základních práv EU a jejího pojetí úpravy práva na živo.

1.4 Právo na život v českém právním řádu

Vzhledem k tomu, že Česká republika je signatářem všech výše zmíněných mezinárodních úmluv stejně jako je členským státem EU a společně s tím i signatářem listiny základních práv EU, je pochopitelné, že jí již z mezinárodních závazků vyplývá povinnost zajistit právo na život tak, jak požadují uvedené dokumenty. Je tedy pochopitelné, že právo na život je v českém právním řádu upraveno již na ústavní úrovni, a to konkrétně v Listině základních práv a svobod. Právo na život je zakotveno v čl. 6 Listiny základních práv a svobod, kde je uvedeno, že „každý má právo na život. Lidský život je hodno ochrany již před narozením.“²¹ Prostřednictvím tohoto zcela základního ustanovení je Listinou základních práv a svobod každému jednotlivci zaručeno právo na život. Prostřednictvím celé řady dalších lidských práv, která jsou v Listině upravena, je pak právo na život dále rozvíjeno a realizováno v celé jeho šíři, čímž je pak prostřednictvím Listiny fakticky zajištěna i určitá kvalita lidského života.²² Specifikem je pak druhá věta, ze které plyne, že lidský život je hodno ochrany ještě před tím, než dojde k narození člověka. Zde je zřejmá tendence chránit člověka ještě před narozením (tedy chránit embryo, lidský plod), na druhou stranu listina lidských práv a svobod negarantuje právo na život embryu či plodu zcela kategoricky, ale stanoví pouze, že „je hodno ochrany.“ Od toho se pak odvíjí možnost podstoupit v České republice za určitých zákonem stanovených podmínek interrupci, na druhou stranu lze však například v trestněprávních předpisech najít pravidla, které berou v potaz skutečnost, že žena byla

²¹ Usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

²² ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva: globalizace - bezpečnost*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801038, s. 260.

těhotná a trestným činem byl tudíž poškozen, popř. usmrcen i plod. V takových případech je těhotenství ženy důvodem pro aplikaci vyšší trestní sazby.²³

V čl. 6 odst. 2 Listiny základních práv a svobod je pak zakotveno, že „*nikdo nesmí být zbaven života.*“²⁴ Toto je obecné pravidlo, které stanoví zákaz zbavení jiné osoby lidského života. Toto pravidlo je pak v konkrétní rovině zakotveno prostřednictvím hlavy I. zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, kde jsou upraveny trestné činy proti životu a zdraví. Prostřednictvím jednotlivých ustanovení trestního zákoníku jsou tak postihována jednání směřující ke zbavení jiné osoby lidského života. Trestnými činy, které jsou relevantní je třeba vražda, zabití, vražda novorozeného dítěte matkou, ale stejně tak i usmrcení z nedbalosti. Některé trestné činy v této části trestního zákoníku jsou koncipovány jako úmyslné (vražda, zabití), jiné naopak jako nedbalostní (usmrcení z nedbalosti). Některé trestné činy proti životu, v jejichž důsledku dohází ke zbavení lidského života, je možné označit za méně závažné (např. vraždu novorozeného dítěte matkou), jiné naopak za závažnější. (např. vraždu, zabití). Naopak například usmrcení z útrpnosti (tedy euthanasie) je v českém právním řádu postihováno jako vražda, tedy jako úmyslné usmrcení, není žádným způsobem přihlíženo k tomu, jaké motivy či okolnosti pachatele k usmrcení jiného vedly. Opomenout pak nelze ani trestné činy, které původně směřovaly pouze k poškození zdraví jiné osoby, nicméně jejich následkem je nakonec smrt jiné osoby (např. ublížení na zdraví s následkem smrti, které je kvalifikovanou skutkovou podstatou ublížení na zdraví či těžké ublížení na zdraví s následkem smrti). Dalším typem trestného činu, v jehož důsledku může dojít k nelegálnímu zbavení jiné osoby lidského života, je trestný čin neposkytnutí pomoci, popř. neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku. K e smrti může v některých případech dojít rovněž v důsledku trestného činu vraždu, který je rovněž v trestním zákoníku upravena. Je českým právem tudíž postihován.²⁵

²³ KLÍMA, Karel. *Praktikum českého ústavního práva*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 227.

²⁴ Usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. *Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 529.

Ustanovení čl. 6 odst. 3 Listiny základních práv a svobod ČR pak zakotvuje další pravidlo, které zní následovně: „*trest smrti se nepřipouští*.“²⁶ Tímto ustanovením je jednoznačně zakázán trest smrti. Na tento zákaz pak reflektuje systém trestů, který je obsažen v již zmíněném zákoně č. 40/2009 sb., trestním zákoníku, kde je upravena celá řada trestů, které lze fyzické osoby, jež se dopustila trestného činu uložit, nicméně trest smrti zde uveden není, neboť se vychází z jeho zákazu a ze skutečnosti, že v současné době jej v České republice není možné ani uložit a ani vykonat. V obecné rovině lze tento trest označit za jednoznačně nejpřísnější trest, který se i v dobách, kdy jej ještě bylo možné legálně dle českého práva uložit (tj. do roku 1991, kdy byl z českého právního řádu vypuštěn) ukládal pouze za ty nejzávažnější trestné činy.²⁷

Z ustanovení č. 6 odst. 4 Listiny základních práv a svobod pak vyplývá, že „*porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné*.“²⁸ Toto ustanovení pak formuluje ústavní základ pro některé výjimky z práva na život, se kterými se lze v Českém právním řádu setkat. Jednání, jehož prostřednictvím je v některých specifických případech právo na život porušováno, se tak považuje za legální, pokud splňuje určité zákonem stanovené podmínky. Detaily jsou opět řešeny prostřednictvím zákona. Jedná se především o zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve kterém jsou upraveny okolnosti vylučující protiprávnost, k nimž patří právě již zmiňovaná nutná obrana, krajní nouze anebo třeba oprávněné použití zbraně stejně jako další okolnosti vylučující protiprávnost, což jsou případy, kdy je možné (a reálné), že dojde ke způsobení smrti jiné osoby. Za zákonem stanovených podmínek je však takové jednání legální, čímž tvoří výjimku z práva na lidský život a jeho ochrany. V těchto případech se hovoří o tzv. „*činu jinak trestném*“,“

²⁶ Usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

²⁷ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 976.

²⁸ Usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

jehož pachatel, který by za běžných okolností byl za spáchání takového činu trestněprávně odpovědný, s ohledem na konkrétní okolnosti případu odpovědnost za daný čin nenesé.²⁹

1.5 Meze a limity práva na život

Právo na život je považováno za základní a přirozenoprávní lidské právo, které má být ze své podstaty velmi intenzivně chráněno. Tato ochrana však není zcela neomezená. Jak mezinárodní, tak evropské, ale i české právo stanoví určité případy, kdy může dojít ke zbavení lidského života, aniž by bylo porušeno právo na život. Typicky se jedná třeba o již zmíněné případy okolností vylučujících protiprávnost, o kterých bylo pojednáno již v předcházející kapitole. Vzhledem k tomu, že o těchto limitech práva na život bylo již v předcházející podkapitole pojednáno, nebude jim dále věnována pozornost.

Nicméně existují i další otázky, které stojí v souvislosti s limity práva na život za zmínku. Předně se lze častokrát setkat s otázkou, zda je právo na život skutečně právem anebo v souvislosti s jeho vysokou mírou ochrany a absolutní koncepcí již spíše povinností žít. Je totiž pravdou, že někteří lidé se v průběhu svého života mohou rozhodnout, že se svého života dobrovolně vzdají. mnohdy je důvodem buď závažné onemocnění, které nedává naději na zlepšení anebo třeba bezvýchodná osobní situace. Mnohdy si takový člověk přeje zemřít, nicméně právo na život je leckdy státem chráněno natolik, že je jeho důstojný odchod velmi ztížen a případně i postihován. Řešením, které není předmětem postihu je sebevražda. Takové jednání může být výsledkem svobodné volby člověka, nicméně realita je taková, že společnost se na něj dívá negativně, navíc v případě, že dojde k nezdařené sebevraždě, je obvyklé, že je dotyčný převezen do zdravotnického zařízení, kde je snaha jej po psychické stránce léčit na psychiatrii, čímž je zřejmé, že i tak je zde snaha zamezit tomu, aby člověk, který se z nějakého důvodu rozhodl svůj život dobrovolně ukončit, sebevraždu nedokonal. Tato snaha se projevuje i ze strany integrovaného záchranného systému, který se vždy snaží sebevraha přesvědčit k tomu, aby od svého rozhodnutí upustil. S tím se pak pojí skutečnost, že navzdory svému rozhodnutí je takový člověk ve své podstatě tlačěn k tomu, aby dále žil. V případě, že je člověk po fyzické stránce v pořádku a samostatný, má však obvykle možnost sebevraždu

²⁹ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné: [stav k 1.1.2010]*. Vyd. 2., zcela přeprac. a dopl. Ostrava: Key Publishing, 2009. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-039-2, s. 84.

dokonat. Složitější situace však nastává v případech, kdy je jedinec již třeba natolik nemocný, že samostatně sebevraždy není schopen, je zřejmé, že naději na uzdravení nemá, nicméně česká legislativa stejně jako legislativa mnoha dalších států nedává žádnou možnost, jak mu pomoci jeho život ukončit ze strany jiné osoby. Přitom není neobvyklé, že vážně nemocní lidé v terminálním stadiu nemoci leckdy velmi trpí a jejich život již nemá žádnou kvalitu. Přesto jsou však tito lidé do poslední chvíle udržováni na živu, a to i v případech, kdy by si oni samotní přáli svůj život skončit. V některých státech (např. ve Finsku, popř. v některých podobách i v Německu) je asistovaná sebevražda povolena. Převažují však státy, které spáchat sebevraždu za pomoci jiné osoby neumožňují, což vede opět k tomu, že může být někdo nucen žít život, který vlastně již žít nechce, a který mu působí spíše utrpení. Dalším institutem, který je možné využít v případě, kdy člověk nedokáže spáchat sebevraždu samostatně je pak eutanazie. Eutanazie je usmrcení jiného s jeho souhlasem. Opět je zde tedy jednoznačná vůle člověka, který má být usmrcen, směřující k tomu, že si přeje zemřít, přesto je ve většině států eutanazie trestněprávně postihována, v některých zemích se jedná o privilegovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy, ve většině států je však toto jednání postihováno jako vražda. Nelze se pak podívat nad tím, že vyhovět přání nemocného a nemohoucího člověka, který si přeje zemřít, se obvykle nikomu v jeho okolí příliš nechce.³⁰ O eutanazii bude detailněji pojednáno ve třetí kapitole této práce, na kterou je v podrobnostech odkazováno. V této podkapitole je však třeba poukázat na skutečnost, že právo na život zde tedy jednoznačně převažuje nad právem na svobodné rozhodnutí člověka, který žít nechce. Je to přitom právě lidské rozhodnutí, které může v některých případech být určitým limitem práva na život. Pokud se člověk rozhodne již dále nežít, mělo by mu to podle některých být umožněno, jiné názory však mají za to, že mu v tom nelze žádným způsobem napomáhat, což pak v některých případech vede k tomu, že na rozhodnutí daného člověka není brán zřetel.

Ostatně i další problém, který je s právem na život spojován, jímž je interrupce, se rovněž vyznačuje tím, že na jedné straně zde stojí ti, kteří zastávají právo matky na svobodné rozhodnutí o tom, zda si přeje být matkou anebo, zda si přeje život svého plodu v raném

³⁰ VÁCHA, Marek. *Eutanázie: definice, historie, legislativa, etika*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2575-3, s. 18-19.

stadiu těhotenství ukončit. v tomto případě se situace liší dvěma významnými aspekty, a to jednak tím, že matka v daném případě rozhoduje o životě nenarozeného dítěte, nikoliv o svém vlastním a dále je také nutné podotknout, že se v prvních týdnech těhotenství jedná spíše o plod než o živou bytost, což je důvodem, proč většina legislativ dnes interrupci připouští, nicméně lze se setkat i s opačným přístupem (např. v Polsku je možnost interrupce velmi omezená).³¹ Rovněž interrupcím v kontextu práva na život je věnován prostor v následující kapitole, tudíž není třeba se jimi detailně zabývat zde, důležitý je ovšem v každém případě fakt, že rozhodnutí člověka je v řadě případů určitým limitem práva na život, toto rozhodování je však legislativou ve většině států do značné míry omezeno. Podle možnosti tohoto limitu je přitom velmi různý a mezi laiky i odborníky se lze setkat s nejrůznějšími argumenty pro ochranu života, ale i pro možnost svobody rozhodování.

Obecně je možné říci, že mezi různými lidskými právy takřka vždy dochází k určité kolizi. To platí i pro právo na život. Je přitom potřeba vždy poměřovat význam obou práv. Pokud se tedy týká například ochrany vlastnického práva a ochrany práva na život, je jednoznačné, že právo na život je vyšším a silnějším právem než právo vlastnit majetek. Nicméně v mnoha případech již toto rozhodování tak jednoznačné být nemusí. Takovým případem může být právě svoboda rozhodování, pokud se týká závažnějších otázek, na jedné straně a právo na život na straně druhé. V těchto případech leckdy není mezi státy v rámci mezinárodního společenství jednotný přístup a nelze opomenout fakt, že i v rámci jednoho státu se obvykle vyskytují různé názory.

K dalším mezím a limitům práva na život pak v některých případech patří situace, kdy je nutné některý život obětovat, nicméně je třeba volit mezi tím, čí život bude obětován. Pokud je rozhodováno o tom, zda má být obětován život jednotlivce anebo skupiny osob, volí se zpravidla varianta záchrany více životů na úkor jednoho života. Jindy však situace tak jednoznačná být nemusí. Opět je nutné vycházet z poměrování různých hodnot, které záchrana konkrétního života přinese. Na druhou stranu ovšem nelze opomenout skutečnost, že na poměrování hodnot nemusí v řadě případů být příliš mnoho času,

³¹ ALCORN, Randy. *Prolife answers to prochoice arguments*. Unabridged. Colorado Springs, Colo: Multnomah Books, 2009. ISBN 9780307565440, s. 25-26.

v nejrůznějších krizových situacích se člověk musí rozhodovat rychle, což nemusí vždy vést k optimálnímu výsledku.

2 INTERRUPCE V KONTEXTU PRÁVA NA ŽIVOT

Druhá kapitola práce se zaměřuje na problematiku interrupcí v kontextu práva na život, nejprve je proto pojednáno o problematice interrupcí v českém právním řádu, dále je pak pojednáno o argumentaci příznivců teorie „*pro choice*“, podle níž by matka měla mít právo rozhodnout o tom, zda odstoupí interrupci či nikoliv a vedle toho jsou jako protipól představeny argumenty zastánců teorie „*pro life*“, kteří naopak usilují o zachování života lidského plodu za každou cenu. Opomenuty pak nejsou vybrané příklady z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, které poukazují mimo jiné na různorodý přístup k problematice v jednotlivých státech.

2.1 Obecně o interrupci v českém právu

Navzdory skutečnosti, že v Listině základních práv a svobod je uvedeno, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením český právní řád za určitých podmínek interrupci připouští. Je však potřeba splnit podmínky, které stanoví česká legislativa, není možné interrupci provést zcela libovolným způsobem a nelze ji provést kdykoliv, ale období, do kdy ji lze provést je časově omezeno. Lze tak učinit nejpozději do konce 12. týdne těhotenství. Podmínkou je, že o tento zákrok žena písemně požádá, zároveň přerušení těhotenství nesmějí bránit zdravotní důvody na straně ženy. V případě, že se jedná o ženu, která je mladší 16 let, je možné k interrupci přistoupit výlučně na základě souhlasu zákonného zástupce. O tom, zda je v konkrétním případě s ohledem na výše uvedené skutečnosti interrupce přípustná, rozhoduje vždy lékař (gynekolog), kterého žena písemně požádala o provedení interrupce. Lékař má povinnost ženu upozornit na možné zdravotní důsledky spojené s interrupcí, do jeho kompetence však již nepatří hodnocení například morálních aspektů provedení interrupce, byť pokud by lékař interrupci z důvodu svého přesvědčení nedoporučil, musí se žena obrátit na jiného lékaře anebo má možnost požádat jiného lékaře o přezkum postoje lékaře, který interrupci v daném případě provést odmítl. Vzhledem k tomu, že interrupci lze provést po relativně krátký čas, je nutné o přezkum požádat do tří dnů a další odborník má na posouzení situace jen dva dny. Standardně však za předpokladu, že po zdravotní stránce je interrupce možná, nebývá v České republice problém jí dosáhnout a lékaři ji bez dalšího provádějí. Lékař, který byl o provedení interrupce ženou písemně požádán, musí doporučit vhodné zdravotnické

zařízení, kde bude interrupce provedena (pokud zhodnotí zdravotní stav pacientky tak, že je možné u ní interrupci provést).³²

Zde se také projevuje, že lidský život sice je hoděn ochrany již před narozením, nicméně sousloví „je hoděn,“ není totéž, co právo na život, jedná se o mírnější formulaci, která určité pravidlo stanoví, nicméně lze jej překonat, a to právě prostřednictvím legislativy, která upravuje problematiku interrupcí v českém právu. Skutečnost, že lidský život je hoděn ochrany před narozením tak nelze chápat jako nějaké absolutní právo. V českém právním řádu je v kontextu aktuální praxe, která k interrupcím přistupuje velmi benevolentně, je obvykle upřednostňováno rozhodnutí matky před ochranou života nenarozeného dítěte, které v době do 12. týdne těhotenství je spíše určitým shlukem buněk než reálným životem.

Trochu jiná situace pak nastává v případě, kdy se v průběhu těhotenství na základě lékařských vyšetření zjistí, že je vysoká míra pravděpodobnosti, že dítě bude postižené, je možné provést interrupci i v pozdější termínu, a to až do 24. týdne těhotenství. V těchto případech však musí provedení interrupce lékař doporučit, matka může toto doporučení akceptovat, ale nemusí tak učinit. V případě, že se rozhodne, že interrupci nepodstoupí, je povinna toto stanovisko lékaři dát písemně, podepsané vlastnoručním podpisem před dvěma svědky. Typicky se postupuje tak, že svědkem je jeden rodinný příslušník dané ženy a druhým někdo ze zdravotnického personálu u lékaře, nicméně tento postup není povinný, je spíše doporučený a praktický.³³ Důležité je, že se zde obrací situace, kdy zatímco pokud se žena rozhodne pro interrupci, musí písemně požádat lékaře, v tomto případě lékař možnost interrupce iniciuje a žena musí v písemné podobě odmítnout, resp. své odmítnutí stvrdit. Žena se tak leckdy může lékařem ve své podstatě cítit tlačena k interrupci (zejména s ohledem na psychický stav ženy, která se těší na dítě a najednou se dozví, že bude patrně postižené, což je samo o sobě velmi nepříjemné). Je také zřejmé, že právo na život v případě nenarozeného dítěte, u kterého hrozí vysoká pravděpodobnost postižení, je chráněno méně než právo na život zárodku, u kterého leckdy ještě možnost

³² PTÁČEK, Radek, Petr BARTŮNĚK a Jan MACH. *Lege artis v medicíně*. Praha: Grada, 2013. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. ISBN 978-80-247-5126-9, s. 74.

³³ VONDRÁČEK, Lubomír a Hana KURZOVÁ. *Zdravotnické právo: pro praxi a posluchače lékařských fakult*. Praha: Karolinum, 2002. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0531-7, s. 142.

případných postižení není možné zjistit. Zde může být situace vykládána jako určitá nerovnost mezi dvěma subjekty a jejich právem na život, je však třeba brát v úvahu, že poslední slovo má vždy žena (matka), která si i dítě s postižením může ponechat, pokud je to její přání. Nicméně z hlediska legislativy je výše uvedené odlišné nastavení realitou, v mnoha. Ohledech je však velmi praktické, byť z pohledu práva na život nemusí vyznívat optimálně.

2.2 Argumentace „pro choice“ a „pro life“

Jak již do značné míry vyplynulo z pojednání o právním zakotvení práva na život, ve kterém je mnohdy obsažena i určitá ochrana lidského života ještě před tím, než se dítě narodí, realita je v současné době taková, že jak česká, tak mezinárodní i evropská právní úprava připouští více různých výkladů, lze se na ni dívat různě. Proto je při aplikaci právních předpisů velmi důležitá právě argumentace pro některou z variant. Pokud bereme v potaz argumenty „pro choice“, je preferováno rozhodnutí matky před životem nenarozeného dítěte. V případě, že je naopak brán v potaz výklad v kontextu argumentace „pro life“ je preferováno zachování života nenarozeného dítěte navzdory vůli matky. Nejedná se tedy jen o samotné právo, ale o jeho výklad, který je obvykle realizován v kontextu kulturních zvyklostí, etiky, morálky či náboženského přesvědčení v konkrétním státě. Obě alternativy přitom mají svá pro i proti.

K nejvýznamnějším argumentům hnutí „pro life“ patří především fakt, že dle nich jsou již embrya osobami (lidmi), od čehož je odvozováno jejich právo na život, a to hned od počátku těhotenství. Hnutí „pro life“ totiž prezentuje názor, že lidský život je třeba chránit již od momentu oplodnění ženy, popř. v případě umělého oplodnění od momentu, kdy je embryo implementováno do těla ženy. Chránit je pak podle tohoto hnutí život nutné od daného momentu až do momentu přirozené smrti člověka. Potrat je tak tímto hnutím vnímán jako usmrcení (vraždu) dítěte, což je v rozporu s jeho právem na život. Hnutí „pro life“ však není v přístupu k některým souvisejícím problémům zcela jednotné. Někteří zástupci tohoto hnutí totiž výše uvedené zastávají bezvýjimečně. Existuje však i část tohoto hnutí, která připouští, že lze přistoupit k interrupci, pokud to zachrání život matky (tj. v situacích, kdy těhotenství matku na životě ohrožuje). Zde je tak zřejmé, že ani hledisko porovnávání hodnot, tedy, zda raději zachránit matku, která je již dospělým

člověk, který přináší společnosti určitou hodnotu a tuto hodnotu bude moci dále přinášet anebo zachránit dítě, které bez matky, nemusí mít zcela optimální vývoj, navíc zejména v prvním trimestru těhotenství je riziko spontánního potratu poměrně vysoké, což znamená, že zde není jistota, že dítě přežije, je ze strany jednotlivých stoupenců hnutí „*pro life*“ nahlížena mírně odlišným způsobem. Za zmínku pak stojí fakt, že někteří zástupci teorie „*pro life*“ připouštějí možnost interrupce rovněž v případech, kdy k němu došlo na základě incestu anebo v důsledku znásilnění. Zde se pak projevuje poměrně významný paradox, neboť tato teorie na jednu stranu velmi silně chrání život nenarozeného dítěte, na druhou stranu činí rozdíly mezi dětmi, které byly počaty v důsledku dobrovolného pohlavního styku a dětmi, které byly počaty znásilněním či incestem, což lze vnímat jako určitý paradox, neboť se zde v podstatě formují dvě různé kategorie plodů, které si nejsou rovny. Opomenout nelze ani fakt, že někdy je třeba znásilnění jen obtížně průkazné (např. pokud ho žena nejprve neoznámí na Policii a poté, co zjistí, že je těhotná, začne řešit, jak dosáhnout interrupce nechtěného dítěte a musí řešit, oznámení znásilnění, nicméně biologické stopy jsou dávno pryč, velmi tedy záleží například na skutečnosti, zda byla po znásilnění u lékaře a zda existuje adekvátní lékařská zpráva. I tomu se však mnohé ženy vyhýbají, čímž možnosti prokázat, že k otěhotnění došlo v důsledku znásilnění jsou omezené.³⁴ Při vysoké míře benevolence v těchto případech by přitom bylo pro změnu možné znásilnění do určité míry zneužívat k dosažení potratu v zemích, kde se jinak potraty příliš nepovolují.

Druhý přístup pak uplatňuje hnutí „*pro choice*,“ které klade důraz na svobodu ženy, která by měla mít možnost se svobodně rozhodnout, zda si přeje stát se matkou dítěte či nikoliv. Pokud tomu tak není, má možnost zvolit legální interrupci, která by jí měla být provedena. Zde je tedy nad ochranu života nenarozeného dítěte kladena svoboda volby ženy. Je zde také promítnuta myšlenka, že dítě zejména v raném stadiu těhotenství ještě nevnímá tak jako člověk, nelze tudíž jeho usmrcení chápat jako vraždu, jak tvrdí stoupenec hnutí „*pro life*.“ Vzhledem k tomu, že embryo v raném stadiu těhotenství dle zastánců tohoto názoru ještě není skutečnou osobou, nedá se ani hovořit o tom, že by byla porovnáována hodnota individuální svobody matky a práva na život dítěte, které dokud

³⁴ ALCORN, Randy. *Prolife answers to prochoice arguments*. Unabridged. Colorado Springs, Colo: Multnomah Books, 2009. ISBN 9780307565440, s. 25-26.

není skutečnou osobou takové právo dle zastánců hnutí „*pro choice*“ nemá. Tento pohled tedy velmi intenzivně rozlišuje mezi embryem na počátku těhotenství, které je chápáno pouze jako zárodek, nikoliv ještě jako dítě či člověk, čímž takové dítě není ještě chápáno jako plnohodnotný člověk. Problémem však je, že v určitém stadiu těhotenství již dítě má tolik rysů člověka, že se člověkem stává. Otázkou pak je, ve kterém momentu se ze zárodku stává člověk, a tudíž by již ukončení těhotenství bylo usmrcením dítěte. Zde je třeba zmínit, že lékařská věda se na tomto nedokáže zcela shodnout, což potvrzuje i fakt, že v různých zemích jsou limity, dokdy je možné interrupci provést nastaveny legislativou různým způsobem, neexistuje tedy jednotné vymezení. V České republice však platí, že legální potrat je možné realizovat do konce 12. týdne, zde lze tedy dle hnutí „*pro choice*“ mít bezpečně za to, že dítě ještě není chápáno jako člověk, ale jen jako zárodek. Jednoznačná shoda je však na tom, že novorozenec (nezávisle na tom, zda se dítě narodilo v termínu či dříve anebo později) je již živým člověkem. Ochrana lidského života by však měla být zajišťována již o něco dříve.³⁵

Jak je zřejmé jak argumenty hnutí „*pro life*“, tak i argumenty hnutí „*pro choice*“ mají svá pozitiva, ale i své nedostatky, které nejsou zcela jednoznačně vyřešeny. Je tedy pochopitelné, že se každý může přiklonit k jinému názoru a podle toho také vykládat právní úpravu k ochraně života a interrupcím se vztahující. Nelze přitom říci, jaká interpretace je jednoznačně správná.

³⁵ DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6, s. 17.

2.3 Judikatura vztahující se k interrupcím v kontextu práva na život

K významným judikátům Evropského soudu pro lidská práva, který se zabýval otázkou interrupcí, a to z hlediska posouzení přípustnosti interrupce v konkrétním případě v Polsku, které je zemí s nesmírně katolickým založením, což vede k tomu, že potraty jsou zde fakticky zakázány, existuje jen minimum výjimek, za kterých lze interrupci ženě provést. Navíc lékař může být za provedení interrupce trestně stíhán, pokud by ji provedl v případě, který nebude vyhodnocen jako v souladu se zákonem. To znamená, že fakticky jsou mnozí lékaři od provádění interrupcí odrazováni i v případech, kdy by provedení interrupce splňovalo zákonné podmínky pro její provedení.³⁶

V tomto případě je pojednáno o rozsudku *Tysiąc vs Polsko*, což je případ, který reflektuje výše uvedené skutečnosti. Soud se věcí zabýval v roce 2007 a skutkový stav byl takový, že paní Tysiąc, která již měla dvě děti, neplánovaně otěhotněla. Vzhledem k tomu, že paní Tysiąc trpěla závažnou oční vadou, kterou mohlo její těhotenství zhoršit, obrátila se na lékaře, aby věc posoudili a v návaznosti na to jí doporučili dalším postup. Polská legislativa připouští, že v případech, kdy by byl ohrožen život anebo zdraví matky, je možné interrupci skutečně provést. V tomto případě tři oční lékaři nezávisle na sobě zjistili, že další těhotenství může skutečně v tomto případě ohrozit zdraví ženy tím, že způsobí ztrátu zraku. Paní Tysiąc je požádala o vydání dokumentu umožňujícího zákonné ukončení těhotenství ze zdravotních důvodů ve veřejném zdravotnickém zařízení, ale lékaři to navzdory svým zjištěním odmítli. Po návštěvě dalších lékařů jí jeden z nich (internista) tento dokument nakonec vydal. V návaznosti na to se paní Tysiąc se obrátila o pomoc na Federaci pro plánování rodiny, která ji odkázala na nemocnici, kde se potraty v těchto případech provádějí. S potvrzením od svého internisty a ve druhém měsíci těhotenství, šla paní Tysiąc na oddělení gynekologie ve Varšavské veřejné nemocnici, kde byla vyšetřena gynekologem. Lékař jí však odmítl potrat provést, protože se domníval, že zdravotní riziko u paní Tysiąc nebylo dostatečné pro to, aby bylo těhotenství ukončeno. Na dokument od internisty, který mu paní Tysiąc předložila, pak lékař uvedl, že s ním nesouhlasí, což znemožnilo provedení operace v jiném veřejném zdravotnickém

³⁶ KMEC, Jiří. Evropský soud pro lidská práva – březen a duben 2007. *Soudní rozhledy*. 2007, (6). ISSN 1211- 4405, s. 248.

zařízení. Paní Tysiąc se ještě snažila domluvit s jiným lékařem na nelegálním provedení potratu, ten k tomu byl ochoten, ovšem za finanční sumu, kterou žena neměla. Interrupce jí tudíž nebyla včas provedena a výsledkem toho byla skutečnost, že zrak paní Tysiąc se po porodu třetího dítěte velmi zhoršil. Přitom i na oftalmologickém oddělení, kde byla žena po porodu hospitalizována vyjádřili překvapení, že jí lékaři odmítli provést potrat navzdory jejímu zdravotnímu stavu, který byl takto závažný.³⁷

Lékařská komise v Polsku následně rozhodla, že zrak matky tří dětí byl tak vážně narušen, že vyžadovala stálou sociální pomoc. Byl jí přiznán nárok na invalidní důchod. V březnu 2007 Tysiąc opět zhoršila, navíc vychovávala sama tři děti a její jediný příjem pocházel z invalidního důchodu. Proto se rozhodla věc řešit soudní cestou a vzhledem k tomu, že v Polsku neuspěla, byla věc řešena až Evropským soudem pro lidská práva. Za zmínku však stojí fakt, že soud „*se především nijak nezabýval tím, zda v případě stěžovatelky měla být interrupce provedena či nikoli. Samotné odmítnutí umělého přerušování těhotenství nebylo důvodem, pro který většina soudců sedmičlenného senátu dospěla k závěru, že Polsko nepřijatelným způsobem zasáhlo do práva stěžovatelky na soukromý a rodinný život. Tímto důvodem byla pouze absence určitého procesního mechanismu, prostřednictvím kterého by mohly být řešeny sporné případy, a to ať už by ke sporům došlo mezi názory jednotlivých lékařů nebo mezi jejich odborným názorem a subjektivním pohledem dotčené ženy. V takovém řízení by měla mít těhotná žena příležitost být osobně slyšena a její názor by měl být vzat v potaz. Příslušný orgán by měl v takovém řízení přijmout písemné odůvodněné rozhodnutí, a to především v takovém čase, aby bylo předejito či aby byla minimalizována újma na zdraví ženy.*“³⁸

Jak je tedy zřejmé, ani Evropský soud pro lidská práva v tomto případě neformuloval jednoznačný závěr o tom, zda měla paní Tysiąc právo na interrupci, resp. zda jí měla být v daném případě provedena anebo zda má být naopak chráněn život dítěte takřka za každou cenu, nicméně kritizoval zejména procesní stránku postupu, který nebyl optimálně nastaven. Z hlediska náhledu na právo na život z pohledu hnutí „*pro choice*“

³⁷ TYSIĄC v. POLAND. European Court of Human Rights [online]. 2007 [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"itemid":\["003-1952452-2061288"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{)

³⁸ KMEC, Jiří. Evropský soud pro lidská práva – březen a duben 2007. *Soudní rozhledy*. 2007, (6). ISSN 1211- 4405, s. 248.

a „*pro life*“ je tak patrné, že Evropský soud pro lidská práva nemá tendenci preferovat jeden pohled před jiným, požaduje však, aby zde byly určité právní záruky, které v Polsku v tomto případě scházely.

Dalším judikátem, který se zabýval problematikou interrupce, byl případ R.R. versus Polsko, který byl rovněž řešen Evropským soudem pro lidská práva. Jedná se o rozsudek, který je v mnoha ohledech přelomový, proto byl do této práce zařazen. Skutkový stav byl takový, že paní R.R., která byla v 18. týdnu těhotenství, podstoupila v roce 2002 ultrazvukové vyšetření, na jehož základě jí bylo lékařem oznámeno, že byla zjištěna určitá míra pravděpodobnosti výskytu genetické vady plodu. Z uvedeného důvodu byla proto provedena další vyšetření, která tento předpoklad potvrzovala, čímž bylo paní R.R. dále doporučeno, aby podstoupila rovněž genetické testy, které měly případné postižení plodu prokázat s vyšší mírou pravděpodobnosti než opakovaná ultrazvuková vyšetření. Lékař však toto doporučení formuloval pouze neformálně, formální dokument, na jehož základě by mělo být vyšetření provedeno ve veřejné nemocnici, jí nevydal. Vzhledem k tomu, paní R.R. vyšetření nepodstoupila, nicméně svého lékaře, který v daný moment vykonával noční smlouvu v nedaleké veřejné nemocnici, požádala o to, aby jí provedl interrupci. Vzhledem k tomu, že lékař provedení zákroku odmítl, žena v příštích dnech odjela do jiné nemocnice vzdálené asi 150 km, kde chtěla interrupci podstoupit. Zde se však rovněž setkala s odmítnutím, navíc ji lékař za její rozhodnutí kritizoval a ke všemu odmítl provést genetické testy, které by prokázaly, zda je dítě skutečně postižené či nikoliv. Když si žena v nemocnici stěžovala, bylo jí oznámeno, že nemocnice obecně odmítá provádět interrupce, což se projevuje i tím, že za posledních 150 let v ní žádná interrupce provedena nebyla.³⁹

Vzhledem k tomu, že žena byla v nemocnici po dobu tří dnů hospitalizována, bylo jí provedeno několik vyšetření, která neměla žádnou relevanci k otázce poškození plodu ani interrupce, čímž byla ve své podstatě zbytečná, nicméně předmětné genetické texty, které by mohly být indikací k tomu, aby bylo její těhotenství v Polsku legálně možné ukončit, stále provedeny nebyly. Z propouštěcí zprávy stejně jako z lékařské dokumentace však poměrně nejasně vyplývalo, že dítě, které žena čeká, trpí vývojovými vadami, které však

³⁹ Case of R.R. vs. Poland. Application no. 27617/04 HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>

nebyly dále specifikovány. Genetické texty byly ženě následně provedeny až ve 23. týdnu těhotenství, a to nadále bez doporučení, které jí žádný lékař nedal, do nemocnice však byla přijata jako nouzový pacient bez doporučení. Žena byla také informována, že výsledky testů budou hotové asi za dva týdny. Nezávisle na tom však žena opět podala žádost o umělé ukončení těhotenství, které bylo v této době již značně pokročilé a potrat lze v Polsku z důvodu genetických vad provést pouze do 24. týdne těhotenství, žena tedy nemohla již na výsledky genetických testů čekat další dva týdny. Později je již totiž plod životaschopný. Interrupce však na základě žádosti ženy provedena nebyla. Za dva týdny žena skutečně obdržela výsledky genetických testů, ze kterých vyplynulo, že dítě trpí Turnerovým syndromem, na základě čehož opět žádala o provedení interrupce, byla již však ve 25. týdnu těhotenství, což vedlo k tomu, že jí interrupce tentokrát nebyla provedena proto, že již uplynula zákonná lhůta, ve které potrat bylo možné provést. Výsledkem tak byla skutečnost, že paní R.R. porodila dceru, která skutečně trpěla Turnerovým syndromem. Nedlouho poté ji opustil její manžel. Z uvedených důvodů paní R.R. podala trestní oznámení na lékaře, kteří jí odmítali provést genetické texty, dokud byl dostatek času na to, aby mohlo být těhotenství ukončeno. Věc byla řešena před polskými soudy, které zde však neshledaly trestněprávně relevantní jednání, neboť lékaři dle soudů využili tzv. výhradu svědomí, což vedlo k tomu, že nikdo nebyl postižen. Následně se po vyčerpání vnitrostátních prostředků ochrany paní R.R. rozhodla jít rovněž cestou občanskoprávní žaloby, a to vůči lékaři, který o jejím případě publikoval článek a mimo jiné ji i jejího bývalého manžela označil za nezodpovědné rodiče. Další žaloba pak směřovala vůči nemocnicím a lékařům, kteří neprovedli genetické texty. Odškodné jí však bylo přiznáno pouze za uvedený článek, za ostatní jednání lékařů a nemocnic nikoliv. Následně však bylo přiznáno ze strany nejvyššího soudu Polska rovněž odškodné za neprovedení prvních genetických testů, určitou odpovědnost nesla i jedna z nemocnic, zde však pouze z důvodu nevedení záznamů. V návaznosti na tento fakt se paní R.R. obrátila na Evropský soud pro lidská práva se stížností, ve které uváděla, že Polsko svým jednáním porušilo hned několik článků Evropské úmluvy o lidských právech.⁴⁰

⁴⁰ Case of R.R. vs. Poland. Application no. 27617/04 HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>

Mezi články Úmluvy, jejichž porušení bylo namítáno v souvislosti s výše uvedeným případem, patří zejména čl. 3, který zakazuje mučení a jiné ponižující zacházení, dále pak čl. 8, kde je upravena ochrana soukromí a konečně pak čl. 13, jehož prostřednictvím je zakotveno právo na účinné vnitrostátní prostředky směřující k ochraně lidských práv. Ačkoliv se paní R.R. domohla určitého (částečného) odškodnění již v Polsku, Evropský soud pro lidská práva shledal, že nebylo dostačující, čímž byla dle jeho názoru stížnost přípustná. Důležité také bylo, že Evropský soud pro lidská práva v tomto případě dopěl k závěru, že jednání i polských lékařů a nemocnic bylo natolik závažné, že skutečně došlo k porušení čl. 3 Evropské úmluvy o lidských právech, který zakotvuje zákaz mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení. Je tedy zřejmé, že Evropský soud pro lidská práva tento konkrétní případ hodnotil jako velmi závažné pochybení na straně polských lékařů a institucí jako celku. Důvodem bylo dle Evropského soudu pro lidská práva zejména to, že povinností zdravotnických zařízení a lékařů je poskytovat lékařskou péči. S tím je v přímém rozporu fakt, že navzdory indikaci nebyly provedeny potřebné genetické testy, na jejichž základě by paní R.R. mohla požádat legálně o interrupci. Evropský soud pro lidská práva dále také označil stěžovatelku v této věci za velmi zranitelnou s ohledem na její těhotenství. Žena přitom jednáním lékařů byla vystavena nadměrnému stresu a rovněž nejistotě, která byla spojena s nedostatkem informací o tom, jaký je zdravotní stav dítěte, které čeká. Od momentu, kdy byla pravděpodobnost genetické vady zjištěna ultrazvukem do provedení testů přitom uplynulo šest týdnů, což bylo pro paní R.R. velmi zatěžující a náročné období.⁴¹

Dále bylo konstatováno rovněž porušení čl. 8, tedy práva na ochranu soukromí. Evropský soud pro lidská práva poukázal na skutečnost, že na mezinárodní úrovni neexistuje dostatečný konsenzus o samotné otázce, jak se stavět k interrupcím. Což dává každému státu dostatečný prostor pro to, aby si interrupce upravil tak, jak uzná za vhodné. S tím se pak pojí samotný fakt, že ani v tomto rozsudku Evropský soud pro lidská práva výslovně neformuloval konkrétní stanovisko k interrupcím, popř. možnosti je podstoupit ani k důvodům, proč by to mělo či nemělo být umožněno. Dovodil však, že nezávisle na tom, jaká konkrétní pravidla si jednotlivé státy ve vztahu k interrupcím stanoví, je potřeba,

⁴¹ Case of R.R. vs. Poland. Application no. 27617/04 HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>

aby měly právně zakotvený jasný legislativní rámce, jehož prostřednictvím se lze dostatečně efektivně domáhat ochrany svých práv. Právě otázka možnosti se domoci ochrany svých práv je přezkoumatelná v souladu s Evropskou úmluvou o lidských právech, proto bylo v předmětném rozsudku této otázce věnována dostatek prostoru a pozornosti. Tato možnost by totiž měla platit i na případy, kdy se matka domáhá dostatečných a zároveň včasných informací o zdravotním stavu plodu. Toto právo přitom paní R.R. nebylo ze strany polského systému zajištěno, neboť nebylo možné například odmítnutí provedení genetických testů přezkoumat v přiměřeném časovém horizontu, což vedlo k tomu, že nakonec nebylo možné interrupci provést, i když zde genetické důvody, které jsou jinak legálním důvodem pro interrupci. Jinak řečeno, Polsko nezajistilo paní R.R. efektivní mechanismus, jehož prostřednictvím by byl zajištěn dostatečný přístup k diagnostickým službám v Polsku. Žena se tak jen obtížně může rozhodovat o tom, zda půjde na potrat či nikoliv, pokud nemá k dispozici relevantní informace. Z tohoto faktu je pak dovozováno porušení čl. 8, tedy práva na ochranu soukromí paní R.R. Zásah do soukromí byl spatřován rovněž v tom, že paní R.R. byla v důsledku absence efektivních kontrolních mechanismů a možnosti domoci se vyšetření ve své podstatě donucena vychovávat postižené dítě, což je významným zásahem do soukromí i do života člověka i jeho rodiny. V návaznosti na uvedené pak Evropský soud pro lidská práva přiznal paní R.R. kompenzaci ve výši 45 000 Eur a dále dalších 15 000 Eur jako náhradu nákladů spojených se soudními řízeními, která paní R.R. s Polskem po dobu několika let vedla.⁴²

⁴² Case of R.R. vs. Poland. Application no. 27617/04 HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>

3 EUTANAZIE V KONTEXTU PRÁVA NA ŽIVOT

Třetí kapitola bakalářské práce je zaměřena na problematiku eutanazie v kontextu práva na život. Eutanazie je problémem, který je jak v České republice, tak v zahraničí předmětem četných diskusí. Je proto jistě žádoucí se detailněji zaměřit na otázku eutanazie v českém právu, dále je vhodné pojednat o argumentech jak zastánců, tak odpůrců eutanazie a konečně je zmiňován rovněž judikát, který se eutanazie týká. Již ze skutečnosti, že k eutanazii například na evropské úrovni, ale i v České republice existuje relevantní judikatura, lze usuzovat na skutečnost, že jedná o problém, který je reálný a aktuální, nikoliv jen o akademickou polemiku nad tímto tématem.

3.1 Obecně o eutanazii v českém právu

Na samotné vymezení pojmu eutanazie je v odborné literatuře nahlíženo více různými způsoby. Z etymologického hlediska je eutanazie chápána jako tzv. „dobrá smrt.“ Tento pojem pochází z dvou řeckých slov, jimiž jsou jednak „*eu*,“ což znamená v řečtině dobrý, popř. správný a dále „*thanasos*,“ což znamená smrt. V současné době je však eutanazie vnímána zcela jinak než jen jako dobrá smrt. Obvykle se na eutanazii nahlíží jako na usmrcení z útrpnosti v případě, kdy se jedná o pacienta v terminálním stadiu onemocnění, de šance na vyléčení, popř. zlepšení zdravotního stavu již fakticky není a pacient v důsledku onemocnění velmi trpí a o smrt své okolí žádá. Světová lékařská asociace pak hovoří o vědomém provedení činu, který směřuje k ukončení života pacienta za předpokladu, že subjektem je osoba, která má nevléčitelné onemocnění a je kompetentní (tedy její mentální kapacita je v dostatečné míře zachována) a je o svém stavu také dostatečně a přesně informována. Na základě těchto informací a svého onemocnění pak musí taková osoba aktivně požádat o to, aby byla usmrcena. Zásadní podmínkou je pak fakt, že ten, kdo usmrcení realizuje, ví jak o stavu osoby, která má být usmrcena, tak o jejím přání zemřít a reaguje na základě něj. Cílem toho, kdo eutanazii vykonává je primárně ukončení života nemocného člověka, který o to požádal. Důležitým charakteristickým rysem eutanazie je pak i skutečnost, že daný skutek je proveden

především ze soucitu a bez toho, aby z něj osoba, která jej vykonala měla osobní zisk.⁴³ Z pohledu předkládané práce lze říci, že uvedené vymezení skutečně velmi dobře definuje to, co se obecně rozumí pod pojmem eutanazie. Přesto je však ještě vhodné zmínit další definici, kterou vytvořila Světová zdravotnická organizace.

Světová zdravotnická organizace na eutanazii nahlíží jako na „*úmyslný čin provedený jednou osobou s úmyslem buď bezbolestně přivodit smrt, nebo zabránit prevenci smrti přicházející z přirozených příčin, v případech terminální nemoci nebo ireverzibilního kómatu jiné osoby.*“⁴⁴ Tato definice je sice ve srovnání s výše uvedenou o něco jednodušší a nevystihuje veškeré aspekty eutanazie, na druhou stranu však velmi dobře reflektuje tradiční dělení eutanazie na pasivní a aktivní eutanazii.

Pokud se týká pasivní eutanazie, bývá v literatuře označována také jako „*strategie odklonění stříkačky.*“ Tato strategie je založena na omezení, popř. vynechání nejrůznějších opatření, která nemohou život člověka zachránit, ale pouze prodloužit, což ve své podstatě vede především k dalšímu utrpení nemocného, ale mnohdy i jeho nejbližších. Pro pasivní eutanazii je charakteristické, že vzhledem ke skutečnosti, že pacient má právo odmítnout léčbu, a zde dochází ve své podstatě jen k neposkytnutí léčby, kterou si pacient nepřeje, není za předpokladu, že je vyjádřen pacientův souhlas, pasivní eutanazie trestněprávně relevantním jednáním.⁴⁵ Za příklad pasivní eutanazie je možné označit například situaci, kdy je umírající pacient odpojen od ventilátorů, bez kterých nemůže žít. Při pasivní eutanazii je tak pacient nechán zemřít, není však činěn žádný krok, který by přímo směřoval k jeho usmrcení.⁴⁶ Ačkoliv i pasivní eutanazie je předmětem mnoha diskusí, realita je taková, že za splnění podmínek (např.

⁴³ VÁCHA, Marek. *Eutanázie: definice, historie, legislativa, etika*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 9788027125753, s. 9.

⁴⁴ VÁCHA, Marek. *Eutanázie: definice, historie, legislativa, etika*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 9788027125753, s. 10.

⁴⁵ BÁRTLOVÁ, Sylva. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Vyd. 5., přeprac. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. ISBN 80-7013-391-0, s. 76.

⁴⁶ ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2016, (2). ISSN 1804-8137, s. 1.

jednoznačného odmítnutí léčby pacientem) je pasivní eutanazie beztrestná, navíc je obecně vnímána jako menší zlo než aktivní eutanazie.

Oproti tomu aktivní eutanazie, která bývá označována také jako „*strategie přeplněné stříkačky*“, je založena na určitém konání, které bezprostředně směřuje k usmrcení pacienta, který trpí. Jsou tedy činěny určité aktivní úkony k ukončení jiného života, u kterého bylo někým rozhodnuto o tom, že již nestojí za to, aby byl nadále žít. V některých případech se tak rozhodne pacient, který s ohledem na svůj zdravotní stav však již není schopen svůj život ukončit sám, mohou však nastat případy, kdy o tom rozhodne i někdo jiný (např. příbuzný, který se o pacienta stará a prožívá s ním veškeré utrpení, popř. i lékař).⁴⁷ Jako příklad aktivní eutanazie je možné uvést jednak podání smrtelné dávky morfia pacientovi, anebo třeba vstříknutí chloridu draselného do žil pacienta.⁴⁸

Na aktivní eutanazii existují velmi různorodé pohledy. Jsou státy, kde je aktivní eutanazie postihována stejně jako trestný čin vraždy, jehož skutkovou podstatu takto ten, kdo pacienta usmrtil, naplní. K těmto právním rádem patří i Česká republika, kde je eutanazie postihována jako vražda. Vedle toho existují právní řády, ve kterých je v trestněprávních předpisech zakotvena privilegovaná skutková podstata, která se obvykle označuje „jako usmrcení z útrpnosti“, popř. podobně. V takovém případě je jedinec, který usmrtí jiného v rámci aktivní eutanazie sice trestněprávně postihován, nicméně postih je výrazně mírnější než v případě vraždy. Třetím přístupem, který však není příliš obvyklý, existují však státy, ve kterých je uzákoněn, je přístup, kdy je aktivní eutanazie beztrestná, pokud jsou splněné zákonem přesně stanovené podmínky. Tento přístup uznává například Nizozemí či Belgie.⁴⁹

Jak je zřejmé, některé právní úpravy tedy usilují o ochranu lidského života za každou cenu, a to i v případech, kdy již nemocný trpí a kvalita života je zcela nedostatečná, jiné právní úpravy dávají prostor pro možnost volby, zda si ještě člověk přeje žít nebo již

⁴⁷ BÁRTLOVÁ, Sylva. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Vyd. 5., přeprac. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. ISBN 80-7013-391-0, s. 76.

⁴⁸ ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2016, (2). ISSN 1804-8137, s. 1.

⁴⁹ BÁRTLOVÁ, Sylva. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Vyd. 5., přeprac. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. ISBN 80-7013-391-0, s. 76.

nikoliv. Problémem aktivní i pasivní eutanazie je zejména skutečnost, že je mnohdy zneužitelná, neboť pacient se závažným onemocněním, může být někdy ve stavu, kdy přání zemřít, vyjádří, aniž by to tak skutečně cítil dlouhodobě, popř. něco takového odsouhlasí. Proto je v zemích, kde je eutanazie přípustná, nutné splnit řadu podmínek, které stanoví místní legislativa.

3.2 Argumenty pro a proti eutanazii

Jak mezi laiky, tak i mezi odborníky se lze setkat jak s argumentací ve prospěch eutanazie, tak i proti ní. Argumentů existuje nespočet, níže jsou představeny jen ty nejvýznamnější. K nejvýznamnějším argumentům pro eutanazii (hovoří se především o aktivní eutanazii) patří právě svoboda volby pacienta, zda si ještě přeje žít anebo nikoliv. Jak již bylo uváděno i v souvislosti s interrupcemi, realita je taková, že někteří odborníci se snaží chránit lidský život za každou cenu, a to navzdory tomu, že již nemá takřka žádnou kvalitu a nemocný trpí, jiní naopak připouštějí, aby si člověk mohl sám rozhodnout, zda si žít přeje anebo nikoliv. Dalším významným argumentem pro eutanazii je pak právě zkrácení utrpení, které je mnohdy pro pacienta v určitých stádiích onemocnění horší než samotná smrt. Utrpení je často eutanazií zkráceno nejen samotnému nemocnému, ale i jeho blízkým, kteří se o něj starají a celou situaci s ním častokrát velmi silně prožívají. Leckdy se také společně s autonomií vůle argumentuje tím, že stejně jako má člověk právo na život, měl by mít právo také na smrt, resp. mnozí hovoří o důstojné smrti. Moderní medicína navíc dnes umožňuje udržovat člověka na živu poměrně dlouho, nicméně s nízkou kvalitou života, a tak leckdy utrpení všech ještě protahuje. Stejně tak bývá argumentováno tím, že eutanazie se v určité míře zcela jistě děje a je tedy vhodnější, aby byla právem regulována a stanoveny konkrétní podmínky, za kterých se aplikuje privilegovaná skutková podstata trestného činu, popř. nastupuje beztrestnost, než aby docházelo k tomu, že se eutanazie děje zcela neregulovaně, a mnohdy se na ni nepřijde.⁵⁰

Tyto argumenty jsou nesporně velmi významné, nicméně realita je taková, že obecně převažují argumenty proti eutanazii. Bývá poměrně často poukazováno například na skutečnost, že pacient, který trpí nemusí být schopen se adekvátně rozhodovat a

⁵⁰ PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮŇEK. *Eutanazie - pro a proti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024779478, s. 120.

vyhodnotit veškeré možnosti, může v situaci, kdy je mu hůře chtít eutanazii, nicméně následně si to rozmyslet (takové případy i v praxi existují). Vedle toho bývá poukazováno na skutečnost, že zejména příbuzní mohou chtít, aby pacient podstoupil eutanazii např. proto, že je péče o něj již zatěžuje, navíc mohou mít zájem na jeho smrti i ze zjištěných důvodů, čímž mohou pacienta k takovému rozhodnutí přimět a nabádat k tomuto rozhodnutí, popř. využít tzv. „*slabé chvíle*“. Proti svědčí i fakt, že. V mnoha zemích je eutanazie nadále vraždou, neboť se jedná o usmrcení jiné osoby. Poukazováno také bývá na skutečnost, že by měl být primárně větší důraz kladen na paliativní péči, jejímž prostřednictvím by při vhodné práci s pacientem měla být řada problémů spojených s utrpením pacienta efektivně řešitelná. Moderní medicína se navíc rozvíjí a umožňuje paliativní péči řešit čím dál tím lépe, je tedy možné postupovat jinak, a to aniž by byla potřeba pacienta usmrtit. Mnohé argumenty pak poukazují na nevratnost tohoto řešení, pokud se následně ukáže, že bylo rozhodnuto na základě mylných informací.⁵¹

3.3 Judikatura vztahující se k eutanazii

Eutanazie je jednoznačně reálným jevem, ke kterému v praxi dochází. To potvrzuje například i skutečnost, že Evropský osud pro lidská práva se otázkou eutanazie v určité podobě zabýval již mnohokrát. Vzhledem k tomu, že není možné v práci tohoto rozsahu představit větší množství případů, byl zvolen pouze jeden, a. to případ Koch vs. Německo, který byl řešen v roce 2005. stěžovatelem byl německý občan pan Koch, jehož manželka paní Koch byla kompletně ochrnutá, trpěla křečemi a její zdravotní stav vyžadoval neustálou péči. Z tohoto důvodu také nebyla schopná sama spáchat sebevraždu, nicméně přála si zemřít, a to navzdory skutečnosti, že lékaři předpokládali, že v tomto stavu mohla žít ještě zhruba dalších 15 let. Paní Koch však svůj život nepovažovala za důstojný a požádala manžela o to, aby jí pomohl ukončit její život. Požádala proto o poskytnutí smrtícího léku, jehož prostřednictvím by mohl být její život ukončen, to jí však bylo zamítnuto, neboť německá legislativa poskytnutí takového léku za účelem usmrcení neumožňovala. Případ je specifický tím, že pan Koch sice podal rozklad proti tomuto rozhodnutí, jeho žena se však nakonec rozhodla odjet do Švýcarska, kam byla převezena,

⁵¹ PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Eutanazie - pro a proti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024779478, s. 122.

a kde spáchala asistovanou sebevraždu. Až po její smrti bylo původní rozhodnutí německých orgánů potvrzeno. V návaznosti na uvedené skutečnosti se pan Koch obrátil na soudy, kde se domáhal toho, že rozhodnutí o neposkytnutí daného léku za účelem usmrcení jeho manželky, bylo v rozporu s německým právem.⁵²

Případ byl nejprve řešen německými soudy, kde však pan Koch neuspěl. Důvodem však nebyla ani tak argumentace proti eutanazii, ale spíše fakt, že bylo zasaženo do práv tehdy již zemřelé manželky, čímž pan Koch dle německých soudů nebyl osobou aktivně legitimovanou k podání žaloby v dané věci, soud zde nepřijal ani argumentaci, že pan Koch vnímal porušení práv manželky i jako porušení svých vlastních práv. Vedle toho však soud považoval rozhodnutí, jímž bylo odmítnuto poskytnutí léku za rozhodnutí zcela v souladu s německými zákony. Proto se pan Koch obrátil až na Evropský soud pro lidská práva. Argumentoval tím, že v předmětné věci došlo k porušení práva na soukromý a rodinný život jeho ženy. Právě otázka, zda skutečně bylo do tohoto práva zasaženo, byla pro Evropský soud pro lidská práva stěžejní pro jeho další rozhodnutí. S ohledem na skutečnost, že Evropský soud pro lidská práva již dříve dovodil, že rodinní příslušníci se v řadě případů mohou důvodně považovat za osoby, které byly poškozeny na svých právech, vnímal Evropský soud pro lidská práva stížnost, kterou pan Koch podal, jako přijatelnou. Následně se pak zabýval faktickou stránkou věci. Zde bylo nutné brát v úvahu, že pan Koch tvrdil, že na něj mělo rozhodnutí německých orgánů významný negativní emoční dopad. Evropský soud pro lidská práva tak dovodil, že pan Koch je v dané věci skutečně poškozeným a že došlo k zásahu do jeho práva na soukromý a rodinný život, byť se věc týkala primárně jeho manželky. Dále pak Evropský soud pro lidská práva poukazoval i na skutečnost, že německé soudy návrh pana Kocha označovaly za nepřijatelný, což vedlo k tomu, že se již dále nezabývaly jeho věcným posouzením. Zde bylo spatřováno porušení práva na spravedlivý proces ze strany německého soudního systému. Zároveň však Evropský soud pro lidská práva dovodil, že některá práva manželky jsou nepřijatelná, čímž shledal nakonec stížnost pana Kocha jako přijatelnou jen z části. Poukázal na skutečnost, že se pan Koch nemůže dovolávat práv, která náležela jeho manželce, ve vztahu k jeho osobě však došlo k porušení evropské úmluvy o lidských

⁵² Koch vs. Německo [online]. 2012 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/13226D88B04B4EDBC1258177004BFFFC1?openDocument&Highlight=0

právech zejména proto, že věc nebyla německými soudy vůbec věcně přezkoumána. Za porušení práva na soukromý a rodinný život pak bylo stěžovateli přiznáno i zadostiučinění, které zahrnovalo jak nemajetkovou újmu, tak náklady, které musel pan Koch v souvislosti se sporem vynaložit. Je však třeba poukázat na skutečnost, že k samotné otázce eutanazie se sice do určité míry Evropský soud vyjádřil, ale primárně s ohledem na postup německých orgánů, neformuloval jednoznačný závěr, zda je eutanazie v takovém případě přípustná či nikoliv.⁵³ Je tedy zřejmé, že ani Evropský soud pro lidská práva nechce k této otázce zaujmout jednoznačné stanovisko a věc řešil spíše z pohledu procesního postupu německých soudů. Z uvedené skutečnosti je možné dovozovat, že i Evropský osud pro lidská práva si je plně vědom skutečnosti, že problematika eutanazie rozděluje společnost, jsou na ni různé názory a je opravdu obtížné zde zaujmout jednoznačné stanovisko.

Rovněž v případě eutanazie je představen také druhý judikát, kterým je případ *Sanles Sanles vs. Španělsko*. V tomto případě se jednalo o úmrtí kvadruplegika pana Ramóna Sampedra Cameána, jehož příbuzná paní Sanles Sanles byla pověřena, aby spravovala po jeho smrti jeho právní náležitosti. Pan Sampedro Cameán byl upoután na invalidní vozík v důsledku úrazu, který utrpěl v roce 1998. V roce 1993 začal s ohledem na svůj nepříznivý zdravotní stav usilovat o to, aby mu bylo osudně umožněno zemřít bezbolestnou smrtí za pomoci jiné osoby. Španělské soudy však takové rozhodnutí nikdy nevydaly, nicméně pan Sampedro Cameán nakonec v roce 1998 bezbolestnou a dobrovolnou smrtí skutečně zemřel. Následně bylo ovšem zahájeno trestní stíhání neznámého pachatele, který měl zemřelému podat nadměrné množství opiátů, což bylo důvodem jeho smrti. Paní Sanles Sanles tak v řízení, které se týkalo jejího zemřelého příbuzného argumentovala mimo jiné tím, že v době, kdy pan Sampedro Cameán zemřel, byla otázka, zda mu soudy umožní zemřít za pomoci jiné osoby předmětem řešení před Ústavním soudem Španělska, kde pan Sampedro Cameán namítal, že opačné rozhodnutí nižších španělských soudů je v rozporu s právem na lidskou důstojnost, svobodu, osobní integritu stejně jako s právem na spravedlivý proces (vzhledem k tomu, že řízení o věci

⁵³ Koch vs. Německo [online]. 2012 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/13226D88B04B4EDBC1258177004BFFC1?openDocument&Highlight=0

se v daném období již vedlo téměř pět let a pana Sampedra Cameána pochopitelně jako kvadruplegika zásadním způsobem psychicky i fyzicky zatěžovalo). Paní Sanles Sanles bylo následně Ústavním soudem odmítnuto právo, aby v předmětném řízení pokračovala jako právní nástupce pana Sampedra Cameána, čímž došlo k zastavení řízení, aniž by bylo rozhodnuto o tom, zda uvedená práva byla skutečně porušena či nikoliv. Z uvedených důvodů se tak stěžovatelka obrátila na Evropský soud pro lidská práva, u kterého namítala porušení celé řady lidských práv, která plynou z Evropské úmluvy o lidských právech. Ze skutečnosti, že panu Sampedru Cameánovi nebyla při ukončení života poskytnuta adekvátní lékařská péče směřující právě k ukončení života, dovozovala stěžovatelka, že bylo porušeno jeho právo na soukromý život (čl. 8 Úmluvy), dále dovozovala porušení zákazu mučení, nelidského a ponižujícího zacházení (čl. 3 Úmluvy), neboť dle jejích vyjádření pan Sampedro Cameán trpěl nesnesitelnými bolestmi. Vzhledem k tomu, že Sampedro Cameán chtěl svobodně a poklidně zemřít, bylo dovozováno rovněž porušení práva na svobodu a svobodu svědomí (čl. 5 a 9 Úmluvy). Vzhledem k tomu, že španělský Ústavní soud odmítl pokračovat v řízení se stěžovatelkou paní Sanles Sanles a řízení před španělskými soudy trvalo pět let, bylo argumentováno rovněž porušením práva na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy).⁵⁴

V tomto případě se však na rozdíl od předcházejícího případu, který byl představen, Evropský soud pro lidská práva s argumentací paní Sanles Sanles neztotožnil, přiklonil se k závěru Ústavního soudu Španělska, že stěžovatelka nemůže v řízení pokračovat namísto pana Sampedra Cameána, a to z důvodu, že veškerá jí namítaná práva, která měla být porušena, jsou právy nezadatelnými a nezcizitelnými, nemůže se jich tudíž domáhat právní nástupce, který nebyl věcí přímo poškozen. Rovněž k otázce porušení práva na spravedlivý proces bylo ze strany Evropského soudu pro lidská práva dovozeno, že délka paní Sanles Sanles není právní nástupkyní pana Sampedra Cameána, čímž v řízení pokračovat nemůže a délka řízení, která byla rovněž namítána, je vždy dána více různými okolnostmi, které jsou dány i charakterem případu. V daném případě se přitom jednalo o vůbec první případ tohoto typu, který byl ve Španělsku soudy řešen, což odůvodňovalo delší dobu trvání celého řízení, neboť se jednalo o situaci, která nebyla španělským

⁵⁴ Sanles Sanles vs. Spain. HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-22151>.

soudům, ale ani právnímu řádu známa, čímž si vyžadovala řadu rešerší a dostatečnou pozornost. Evropský soud pro lidská práva měl tak s ohledem na uvedené okolnosti za to, že délka řízení byla v daném případě přijatelná, čímž nemohlo v tomto případě dojít k porušení práva na spravedlivý proces.⁵⁵ Jak je zřejmé, Evropský soud pro lidská práva ani v tomto případě žádným způsobem nehodnotil, zda mělo být panu Sampedru Cameánovi umožněno zemřít prostřednictvím eutanazie, či nikoliv.

⁵⁵ Sanles Sanles vs. Spain. HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-22151>.

ZÁVĚR

Tématem předkládané práce bylo právo na lidský život, na které bylo nahlíženo primárně z pohledu interrupcí a eutanazie, což jsou dva jevy, které lze vnímat jako jevy v rozporu s právem na život anebo jako vyjádření skutečnosti, že právo na život je právem, nikoliv povinností žít. Na interrupce i na eutanazii není mezi laickou ani odbornou veřejností ani mezi státy mezinárodního společenství jednoznačný náhled.

Cílem předkládané práce bylo analyzovat právní zakotvení práva na život v kontextu české, evropské i mezinárodní právní úpravy s primárním zaměřením na problematické aspekty, k nimž patří interrupce či eutanazie. Právo na život je základním lidským právem, do kterého jsou odvozována další lidská práva člověka. Lze říci, že bez práva na život by další práva neměla smysl. Proto je právo na život poměrně jednotným způsobem chráněno jak na mezinárodní, tak na evropské a vnitrostátní úrovni. Zásadní význam zde má skutečnost, že každý stát, který je signatářem mezinárodní úmluvy, popř. členem Evropské unie má povinnost implementovat do svého právního řádu pravidla, ke kterým přistoupil v rámci mezinárodních, popř. evropských právních vztahů. Proto nelze v jednotlivých právních úpravách identifikovat zásadní odlišnosti, nicméně přístup k některým aspektům může být odlišný proto, že samotná mezinárodní úmluva pro to dává určitý prostor. Takovými aspekty jsou například interrupce nebo trest smrti. Pokud se týká interrupcí, většina států stejně jako Česká republika je v současné době umožňuje za splnění právními předpisy stanovených podmínek. Nicméně vyskytují se státy, k nimž patří například Polsko, kde jsou nadále interrupce nežádoucí a umožňovány jen ve skutečně výjimečných případech. Jiný je pak přístup k eutanazii, která obvykle není výslovně řešena mezinárodními úmluvami, ale některé státy se jí zabývají ve svých vnitrostátních právních předpisech, když ji buď za splnění zákonných podmínek umožňují (to je poměrně výjimečný, nicméně vyskytující se přístup), jiné státy v rámci svých trestních kodexů alespoň koncipují privilegovanou skutkovou podstatu, pod kterou lze eutanazii podřadit, většina států však eutanazii neupravuje a právně ji kvalifikuje jako vraždu.

Dílčím cílem pak dále bylo zhodnotit efektivitu právní úpravy v České republice a formulovat relevantní doporučení *de lege ferenda* pro české právo. Jak se ukázalo,

z hlediska interrupcí je právní úprava efektivní a propracovaná, není tedy nutné cokoli měnit. Pokud se týká eutanazie, lze mít za to, že s ohledem na skutečnost, že moderní medicína umožňuje skutečně dlouhé přežívání, měla by být dána určitá možnost, jak život ukončit. Jako vhodné řešení se jeví privilegovaná skutková podstata v případech, kdy dojde k usmrcení na žádost terminálně nemocného pacienta. Zákon by měl také formulovat jasné podmínky, které musí být splněny. Měl by být například zaznamenán nějaký projev vůle směřující k smrti ze strany nemocného, aby byla tato privilegovaná skutková podstata průkazná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

ALCORN, Randy. *Prolife answers to prochoice arguments*. Unabridged. Colorado Springs, Colo: Multnomah Books, 2009. ISBN 9780307565440.

ALFREDSSON, Gudmundur a Asbjørn EIDE. *The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement*. Cambridge MA: Sold and distributed in North, Central, and South America by Kluwer Law International, c1999. ISBN 9789041111685.

BÁRTLOVÁ, Sylva. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Vyd. 5., přeprac. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. ISBN 80-7013-391-0.

DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6.

FOSTER, Steve. *Human rights and civil liberties*. 2nd ed. New York: Pearson/Longman, 2008. ISBN 9781405824729.

FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné: [stav k 1.1.2010]*. Vyd. 2., zcela přeprac. a dopl. Ostrava: Key Publishing, 2009. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-039-2.

GRINC, Jaroslav. *Právo pro politology*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2921-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5.

KLÍMA, Karel. *Praktikum českého ústavního práva*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-173-1.

KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

KMEC, Jiří a kol. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-084-0.

PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. Eutanazie - pro a proti. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024779478.

PTÁČEK, Radek, Petr BARTŮNĚK a Jan MACH. *Lege artis v medicíně*. Praha: Grada, 2013. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. ISBN 978-80-247-5126-9.

SAUL, Ben. *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, travaux préparatoires 1948-1966*. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 0198758316.

SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014. Expert (Grada). ISBN 9788024752808.

ŠLOSARČÍK, Ivo a Zuzana KASÁKOVÁ. *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3567-2.

VÁCHA, Marek. *Eutanázie: definice, historie, legislativa, etika*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 9788027125753.

VONDRÁČEK, Lubomír a Hana KURZOVÁ. *Zdravotnické právo: pro praxi a posluchače lékařských fakult*. Praha: Karolinum, 2002. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0531-7.

ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva: globalizace - bezpečnost*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801038.

Články

ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2016, (2). ISSN 1804-8137.

KMEC, Jiří. Evropský soud pro lidská práva – březen a duben 2007. Soudní rozhledy. 2007, (6). ISSN 1211- 4405.

Internetové zdroje

Case of R.R. vs. Poland. Application no. 27617/04 HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>

Koch vs. Německo [online]. 2012 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/13226D88B04B4EDBC1258177004BFFC1?openDocument&Highlight=0

Listina základních práv Evropské unie. EUR-Lex — Access to European Union law — choose your language [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=CS>

Sanles Sanles vs. Spain. HUDOC - European Court of Human Rights. [online]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-22151>.

TYSIĄC v. POLAND. European Court of Human Rights [online]. 2007 [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"itemid":\["003-1952452-2061288"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{)

Usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 14.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Vyhláška č. 120/1976 Sb. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zákony pro lidi -

Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 13.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-120>

30 Articles on the 30 articles. [online]. Copyright © [cit. 13.12.2019]. Dostupné z: <https://www.standup4humanrights.org/layout/files/30on30/UDHR70-30on30-article3-eng.pdf>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Leona Jírová

Obor: Právo v podnikání

Forma studia: prezenční

Název práce: Právo na lidský život

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 53

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 8

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: JUDr. Aleš Zpěvák Ph.D.